

TIIVISTELMÄ

Aalto-yliopisto Taideteollinen korkeakoulu

<i>Tekijä</i> Tuula Alajoki	<i>Työn julkaisuvuosi</i> 2011	
<i>Laitos</i> Porin taiteen ja median laitos	<i>Koulutusohjelma</i> Visuaalinen kulttuuri	
<i>Työn nimi</i> Suojaväri		
<i>Opinnäytteen tyyppi</i> Kirjallinen	<i>Kieli</i> suomi	<i>Sivumäärä</i> Paperiversio 128, digitaalinen 65
<i>Tiivistelmä</i> <p>Suojaväri on tutkielma kuvataiteilijuuden tulkinnanvaraisuudesta, ongelmakohdista sekä ammattilaisuuteen vaadittavista riiteistä ja arvoporrastuksista. Mistä uskottavuus taiteen kentillä syntyy? Millaisia ovat kuvataiteilijaksi kouluttautuneen todelliset toiminnan mahdollisuudet ja muodot? Kenen tarpeisiin koulutettujen kuvataiteilijoiden oletetaan tulevaisuudessa vastaavan? Pyrkimyksenäni on ollut poimia ja tuottaa hiljaista tietoa niistä oletuksista ja asenteista, joiden varassa taiteen kentillä ja niiden laitamilla usein joudutaan toimimaan, etenkin silloin kun toimija tai toiminta vasta rakentavat uskottavuuttaan.</p> <p>Lainattuina teorioina olen käyttänyt Pierre Bourdieun kenttäteoriaa ja tilastollisena pohjana Sari Karttusen tutkimuksia Suomen kuvataiteen kentästä ja kuvataiteilijan asemasta. Turha viittaaminen on tarkoituksella minimoitu. Kuvataiteilijan koulutuksen saaneena olen itsekin osa tutkimusta. Tämä osallisuus sekä läheisten lajitovereiden seuranta ja keskustelut heidän kanssaan toimivat pääasiallisina lähteinä.</p> <p><i>Avainsanat</i> ammattikuvataiteilija, taiteen kenttä, kuvataiteilijan asema, taiteen työksi määrittely, toimeentulo, uskottavuus</p>		

Tuula Alajoki

SUOJAVÄRI

Pidätän muutoksiini oikeuden

TUULA ALAJOKI (s.1975) on 21-vuotiaana työllistämispoliittisten uudistusten seurauksena TAMK: iin kuvataiteilijaksi opiskelemaan osoitettu henkilö. Hän on katsontakannasta riippuen ollut mukana liian monessa tai vähässä ollakseen uskottava sanoessaan tai tehdessään yhtään mitään. Suomen huippuyliopistosta maisteriksi valmistumisensa jälkeen Alajoki tähtää pitkäaikaistyöttömyyteen.

Suojaväri on taiteen maisterin opinnäyte Aalto yliopiston Taideteollisen korkeakoulun, Porin taiteen ja median visuaalisen kulttuurin laitokselle.

Tekijä on saanut laitokselta ja sen ulkopuolelta valikoitua henkistä laatutukea.

Kuvitus ja sidonta kirjoittajan.

© Tuula Alajoki 2011

”Tässä maassa ei voi oikeasti asua, sillä täällä on eletävä käsittämättömästi erillään ja omasta syrjäytymisestä syrjäytettynä; tämä alue on täynnä harhoja, koska täällä voi vain loputtomasti harhailla; ja silti täällä vaikuttaa jännite, nimenomaan mahdollisuus harhailla, kulkea harhojensa loppuun asti, lähestyä päätepistettään, muuttaa päämäärätön kuljeskelu varmuudeksi päämäärästä, johon ei ole tietä.”

MAURICE BLANCHOT*

Saatteeksi

On alkusyksy, paljastumisen vaara maisemassa, josta yritän kirjoittaa meidät ulos. Kerron sinulle suojaväristä, niin kuin olen ymmärtänyt sen. Omani on enää hetkittäin havaittavissa oleva liike maisemassa. Vahinko, jonka havainnon epävarmuus jättää oudon tuttuuden tunteen ja olet varma, että olet ollut täällä ennenkin. Jos päätät lähteä samaan suuntaan, lähde tulemaan vasta sovitusta merkistä. Odota, että olen mennyt niin meitä ei osata yhdistää. Uskalla epäillä ja käyttää kaikkea sanomaani minua vastaan. Se voi olla mahdollisuus (to -)tutussa maisemassa.

Suojaväriin tekstit ovat lähinnä vaistonvaraisessa järjestyksessä ilman tekijän asettamia vaateita lopputulemista. Tavoitteenani on ollut hiljaisen tiedon sanankuomattomat. Tarkastelun kohteena ovat toimintatavat, eivät yksittäiset henkilöt. En yritä olla pahoittamatta kenenkään mieltä, se ei myöskään ole itsetarkoitus, paikoitellen keskeneräisiksi jäävillä ajatuksenjuoksilla, huomautuksilla ja havainnoilla. Ne ovat pääasiassa omiani tai lajitoverieni kertomaa. Ymmärtänet, että tämän tyyppisten keskustelujen luonteeseen kuuluu, ettei nimiä mainita. Kyse on uskottavuudesta. Silti ja juuri siksi annan luvan aavistusten ja epäilyn läsnäoloon.

Työtapaani voi kutsua kenttätyönä toteutetuksi maisematutkimukseksi. Valikoiden olen koonnut tähän kaikuja kentiltä, poiminut ääniä maisemista lähtökohdiksi laajempien kysymysten tarkasteluun. Käytännössä tämä on tapahtunut lajitoverieni kanssa keskustelemalla sekä *ammattilaisten* ja *asiantuntijoiden* kehityskeskusteluja ja seminaareja tarkkaillen. Itsesuojeluvaistoni suosituksesta he esiintyvät tässä nimiä vailla.

Suojaväriin on takuulla sekoittunut tahattomia ja tahallisia vaikutteita, sävyjä ja vivahteita eri lähteistä. Tietoiset vaikutteet ja lähteet olen pyrkinyt listaamaan asianmukaisesti tuotoksen loppuun, viittaukset ja suorat lainaukset on merkitty alaviitteillä. Vastuun mahdollisista puutteista, asiavirheistä, kärjistyksistä ja väärinymmärryksistä kannan luonnollisesti itse.

Kiitos minut hengissä pitäneille.

Erityiskiitos ohjauksessa vilpittömyydestä ja maan keksimisestä jalkojeni alle Max Ryynäselle ja elämäntilanteissa Roopelle, Annalle ja Olaville mittasuhteiden kohillaan pidosta.

Tampereella elokuussa 2011

Tuula Alajoki

SISÄLTÖ

Suojaväri	s. 7
Ammattilaisuus myönnettynä ominaisuutena	s. 8
Oletusasetuksia	s. 9
Taiteilijuus tahto-, menestys- ja käytännön ammattina	s. 25
Tähdet ja tähteet	s. 26
Nälkätaiteilijasta koulutettuun velkartaiteilijaan	s. 38
Poikkeamia maisemassa	s. 46
Maisemointiohjelmat	s. 47
Ysköksiä	s. 57
Jälkisanat	s. 60
Suojaväriin merkityksestä	s. 61
Lähteet ja kirjalliset vaikutteet	s. 62
Painamattomat lähteet	s. 65

Suojaväri

on eliön käyttämä väritys, jolla se voi välttää eläimiä huomaamasta sitä. Usein suojaväri on suojakeino saalistajia vastaan. Pedolla suojaväri estää saalista havaitsemasta sitä ja helpottaa näin saalistusta. Suojaväriin liittyy usein naamioivaa vaikutusta vahvistava kuviointi. Klassisen käsityksen mukaan suojaväritys on paras silloin, kun se vastaa mahdollisimman tarkoin yhden usein käytetyn taustan kuviointia. Vietämme kuitenkin harvoin koko elämämme samalla alueella ja toisaalta ympäristö on harvoin monotoninen. Niinpä joudumme aika ajoin ympäristöön, jossa väriyksen antama suoja ei olekaan täydellinen. Luonnonvaraisessa ympäristössä uhkana voivat olla myös omat lajitoverit, jotka ovat valmiita surmaamaan jopa omat jälkeläisensä. Näin ollen suojaväri on usein välttämätön eloonjäännin ja aikuisiän saavuttamisen kannalta. Luonnottomassa ympäristössä suojaväri ei ole välttämätön, koska myös luontaiset vaistot ovat surkastuneet tai jääneet kehittymättä ja yksilö on tullut täysin riippuvaiseksi keinoemonsa, suojelejansa hyväntahtoisuudesta. Suojaväri voi olla myös kompromissitonta sopua tasapainon ylläpitämiseksi, joskus suojaavana yhdennäköisyytenä, toisinaan varoitteena toimien. Valittuna, joskus annettuna ominaisuutena suojaväri on läsnäoloa tässä ajassa, siitä erottumatta.

Tässä suojaväriä ei tule ymmärtää suoraan verrannollisena luonnonoloihin. Suojaväri on taiteilijalle mahdollisuus, selviytymiskeino, herkkyys kadota maisemaan, tilanteiden mukaan niihin sulautuen tai niistä erottuen. Taiteen maastot ovat maisemoitu, rakennettu tarpeitamme varten. Kyse ei siis ole *luonnollisesta tilasta*, luonnonvaraisuudesta saalistaja-saalis-asetelmiseen. Taiteen maisemissa sosiaalinen kieli on se koodijärjestelmä, jonka purkamisen, noudattamisen, ylipäättään sen olemassaolon ymmärtämisen kautta mahdollistuu niin osallisuus, kuin selviämisenkin mahdollisuudet.

Ammattilaisuus myönnettynä ominaisuutena

Oletusasetuksia

Harva ammattinimike luo yhtä paljon epämääräisyyksiä kuin taiteilija. Ammattina se on avoin, joten *oikeutettua* käyttöä taiteilija-nimikkeelle on lähes mahdotonta rajata. Miten taiteilijan ammattilaisuus ja ammattimaisuus määritellään ja kuka lopulta myöntää taiteilijalle ammattilaisuuden? Taiteilija ja taide ovat termeinä liudentuneet tarkoittamaan lähes mitä ja ketä tahansa luonnonilmiöistä urheiluun ja omintakeiseen teiniin. Mutta jo ennen tätä taiteen ja taiteilijan arkipäiväistymistä kaikille kuuluviksi kulttuurin kulutus- ja palveluhyödykkeiksi on taiteen kentillä oltu tarkkoja sinne kelpuutettavista toimijoista ja varjeltu ammattia rakennetuin lajipuhautuden määrein. On siis olemassa taidetta ja *taidetta*, sekä taiteilijoita ja *taiteilijoita*, joita emme enää voi yksiselitteisesti ja karkeasti jakaa vain ammattilaisiin ja harrastelijoihin tai koulutettuihin ja kouluttamattomiin. Tämä on hämmentävää ja kiusallista keskusteltavaksi niin taiteen kentillä kuin sen laitamillakin. Taiteen kentillä toimimisen hämäryys ja ennakoimattomuus, sen säännöt ja niiden kieltäminen ja silti samanaikainen halu ja tarve niihin muodostavat *Suojavärin* ytimen.

Suojavärissä taiteilijalla tarkoitetaan oppialani puitteissa kuvataiteilijaa, jollei toisin mainita.

Taiteilijalla on koulutettuna ammattilaisenakin tavallista todennäköisempi riski tulla ammatissaan väärinymmärretyksi, jäädä ymmärrystä vaille tai tulla täysin sivuutetuksi työssään myös kollegojensa toimesta. Ei-kollegoille taas joutuu usein perustelemaan jonkin tänä päivänä *turhan* taidon opettelemisen vaivannäköä ja siitä aiheutuvia kustannuksia. Ja kuka sitten on oikeasti taiteilija ja mitä ne tekee? Onko se edes ammatti, ja milloin? Maksetaanko siitä? Taiteen piirissä pyöriville kysymys voi olla naiivi, jopa loukkaava siinä määrin, ettei siihen ”*alennuta*” vastaamaan. Joku loukkaantuu ihan oikeasti. Kuka saa puhua ja kirjoittaa taiteilijoista ja taiteen toimijoista ja miten?

Kahvipöytäpuhetta tästä on paljon, virallista aineistoa vähän.

Avoimesti ihmiset puhuvat vain lähipiirissään, missä jonkun loukkaamisen riski on pienempi ja olo turvatumpi. Eräs lajitoverini vertasikin taiteen kenttää miinakenttään, joka alkaa pelottavan läheltä. Varuillaan olo vaientaa oikeutetun puheen, vaarattomaksi olemassaolon muminaksi, josta ei voida saattaa vastuuseen. Näin on varmempaa, mutta onko se parempi ja kenelle? Yleisellä tasolla taiteilijuudesta puhutaan usein ympäripyöreästi kierrellen, varoen julkisesti määrittelemästä, sulkemasta sitä mitä taiteilijuus on tai voi olla, koska emme tiedä. Tai sitten puhumme ääneen vain siellä missä voimme luottaa tulkinnan yhdenmukaisuuteen. Millaisen tiedon varassa todellisuudessa joudumme ja uskaltaudumme taiteen kentillä toimimaan? Keneen voimme luottaa tavoitellessamme samoja harvoja mahdollisuuksia?

Suojavärissä olen luottanut ensisijaisesti lajitovereideni seurantaan, heidän kanssaan käymiini keskusteluihin ja sitä kautta saamaani hiljaiseen tietoon. Olen myös hyödyntänyt Sari Karttusen tutkimuksia taiteilijan asemasta Suomessa sekä nojannut ajoittain Pierre Bourdieun ajatteluun. Hieman sekavin tuntein olen tutustunut Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuihin luovasta taloudesta ja taiteilijan toimeentulosta, taiteesta ja kulttuurista hyvinvointipalveluina sekä kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisspolitiikasta.¹ Julkaisut ovat silti auttaneet minua ymmärtämään, mikä ainakin osaltaan voi olla paikallisen, rahoitetun kulttuuri- ja taidetoiminnan päätöksenteon takana, taiteen tasa-arvoisen ilosanoman maakuntiin levittämisen sekä tilaaja-tuottajamallien liikkeelle panevana voimana.

Keskeisin hahmo *Suojavärissä* on taiteilija. Taiteilijan määrittelystä Unesco suosittaa seuraavaa: ”Taiteilija on se, joka pitää taiteellista luomistyötään elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Häntä pidetään tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen.”² Näin ymmärrettynä voimme kaikki halutessamme pitää itseämme sekä esiintyä taiteilijana. Taiteilijuus on ammatti, jota saa harjoittaa ilman tutkintoa, ammatti, jota tutkinto ja työssä toimiminenkaan eivät takaa, ammatti, jolla ei ole minimipalkkatasoa, työehtosopimuksia eikä työttömyysetuuksista huolehtivaa ammattiliittoa. Ammatti, joka ei siis oikeastaan olekaan *työtä*?

Vuonna 1991 tekemässä väitöskirjassaan *Kuvataiteilija taidemaailmassa* Vappu Lepistö käyttää ammattikuvataiteilijan määrittelyssä Suomen taiteilijaseuran asetusta taiteilijamatrikkeliin kuulumisesta. ”Matrikkeli-taiteilijan edellytyksenä on näkyvä näyttelytoiminta ja kuuluminen valtakunnallisiin ammattiliittoihin. Ansioksi katsotaan myös taidekoulutus ja teosten kuuluminen merkittäviin julkisiin ja yksityisiin kokoelmiin.”³ Väitöksessään Lepistön pyrkimyksenä on vastata kysymykseen ”Minkälaisia merkityksiä kuvataiteilijana toimimiselle nykyisessä kuvataidemaailmassa annetaan?”⁴

---

1 *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo*, Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys
2 Unesco: suositus taiteilijan asemasta 1983:6. Lainattu teoksesta: Karttunen, Sari: *Taide pitkä - leipä kapea*, Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Helsinki: Taiteen keskus- ja taiteilijainliiton julkaisuja nro 2, 1988, s. 13.
3 Lepistö, Vappu: *Kuvataiteilija taidemaailmassa* -tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisista merkityksistä. Helsinki: Tutkijaliitto, 1991, s. 27, alaviite 7.
4 *Ibid.*, s. 9.

Lepistö tutkii asiaansa yhteiskuntatieteen näkökulmasta ja tarkentaa: ” Tutkimuksen lähtökohtana esitän kysymyksen: ” Miten taiteilijoista on kirjoitettu?” ”⁵ Lepistö on tutkinut neljää tunnustettua taiteilijaa myös uralla menestymisen näkökulmasta sekä peilannut heidän taiteilijakuvaansa historiallisiin taiteilijamyytteihin. Itse jätän myytti historian tarkastelun vähemmälle ja sisällytän tutkimukseeni myös tunnustamattomat sekä tarkastelen kuvataiteilijana toimimiselle annettuja merkityksiä nyky-yhteiskunnassa ei vain kuvataidemaailman sisällä.

Käytän tutkimuksessani kaukupohjana Pierre Bourdieun kenttäteoriaa, jota hän soveltaa myös taidetta käsittelevissä kirjoituksissaan. Bourdieun kentillä on yhteisiä ominaisuuksia, joista oleellisin on pääoman keräämisen periaate. Taiteen kentän pääomaksi Bourdieu nimeää kyvyn määritellä hyvä taide.⁶ ”Hyvän” taiteen sellaiseksi tunnustaa taiteen asiantuntija. Asiantuntijuus ja asemat ovat tavoiteltuja tunnuksia. Itse hyvin tavoitelluksi pääomaksi myös taiteen kentillä lisäksi vielä asiantuntijuutta sivuavan sosiaalisista suhteista ja tunnustettavuudesta kumpuavan uskottavuuden, joka koettelee niin yksityishenkilöitä kuin institutionaalisia toimijoitakin.

Kentistä puhuessaan Bourdieu esiin nostaa oman maisematutkimukseni kannalta kaksi keskeistä sosiaalisen tilan ominaisuutta: voimien kentän, joka pakottaa toimimaan tietyllä tavalla ja toisaalta taistelukentän, jolla toimijat ottavat mittaa toisistaan pyrkimyksissään muuttaa tai säilyttää kentän vallitsevaa tilaa. Kentillä pätee ikään kuin sanaton sopimus siitä, mikä on taistelemisen arvoista.⁷ Bourdieun puhuessa kentistä ja symbolisista vallanmuodoista, puhun itse maisemista. Perustelen itselleni tämän eron tekoa maiseman kuvitteellisuuden, luvan- ja muistinvaraisuuden sekä ajoittaisen, toisinaan jopa valinnanvaraisen suhteettomuuden kautta. Kentillä ja maisemissa pätee ennalta ennakoimattomuus, jatkuva samalla kausaalinen ja sattumanvarainen liike.

Suojaväri-käsitteelläni on myös tulkinnallinen suhde Bourdieun habitukseen, jota hän kuvaa muun muassa näin. ” Habitus on ”strategiaa” generoiva periaate, joka tekee mahdolliseksi sen, että toimijat selviytyvät odottamattomissa ja alati muuttuvissa tilanteissa.”⁸

Oma tutkimuksellinen lähtökohtani lienee jossain tunnustamattomien ja tunnistettavuuden merkitystenannon pinnoilla, kysyessäni, mistä uskottavuus taiteen kentillä syntyy?

Mistä taidemaailma alkaa, ei ajallisesti, vaan käytännössä? Onko uskottavuus kentillä ylipäättään olennaista? Vai onko sittenkin tärkeämpää pyrkiä sovittautumaan maisemaan?

---

5 Ibid., s. 9.

6 Bourdieu, Pierre: *Sosiologian kysymyksiä* 1985, suom. J.P. Roos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 1987. J.P. Roosin johdanto: Pelin säännöt: Intellektuellit, luokat ja kieli, s. 12.

7 Ibid., s. 105-110.

8 Bourdieu, Pierre & Loïc J.D. Wacquant 1992: *Refleksiiviseen sosiologiaan*, suom. & toim. M’hammed Sabour ja Mikko A. Salo. Joensuu: University Press Oy, 1995, s. 39.

Bourdieu vastaa kysymykseeni: ” Intellektuellin, taiteilijan tai koulukunnan olemassaololle ei ole muuta kriteeriä kuin se, miten he kykenevät saamaan itsensä hyväksytyiksi tietyn aseman haltijoina kentällä, aseman, jonka suhteen muiden on sijoitettava itsensä, määriteltävä itsensä.”⁹ *Suojavärissä* tarkastelen myös juuri tätä *miten* - tapahtumaa. Miten maisemat velvoittavat itse kutakin toimimaan vai velvoittavatko?

Jotta maisema avautuisi lukijalle hahmotettavaksi on tietty karkeus ja kärjistys tekijän tietoinen valinta. Monimutkainen ja alati muuttuva maisema mahdottomuudessaan vaatii tulla huomioiduksi sellaisenaan, ei koskaan valmiina, lopullisena. Pysin kirjoittamaan siitä edes *jotenkin*. Se on haastavaa ja aina puutteellista, myös siksi, että läpinäkyviä ja kiistattomia tosiasioita on yhä vähemmän. Uskottavuus voi olla avoimesti, asemallisesti tunnustettua, mutta myös hyvin hämärää, uskomustenvaraista oletusta, jonka olemassaolon tunnustamiseen inhimillisuus meidät toisinaan johtaa. Se luo jännitteitä ja herkistää, tekee yleisistä asioista henkilökohtaisia ja siksi yleisessä keskustelussa vaikeasti esiin nostettavia.

Lepistön ja omien kysymysteni välillä on aikaa 20 vuotta. En ole yllättynyt siitä, ettei 20:ssä vuodessa vaikuta tapahtuneen rakenteellisesti juuri mitään, jota voisi aidosti kutsua myönteiseksi kehitykseksi kuvataiteilijana toimimisen kannalta. Tästä saa rauhassa olla eri mieltä, mutta väitän, että Lepistön tutkimuksessa esiin nousevat ongelmakohdat ovat kuvataiteilijalle ongelmia edelleen. Kuvataidekoulutus on lisääntynyt ja laadullistunut, liitot ja seurat ovat lujittaneet asemiaan, mutta usein kehitys on pyrkinyt vain tähtiaineksen seulontaan, tähteyden varhaiseen tunnistamiseen ja tähtien tukemiseen. Valtaosa korkeasti ja pitkään koulutetusta taiteilijakunnastamme ei kuitenkaan täytä tähteyden vaatimuksia. Taiteilijuudelta ei aiemmin ole vaadittu nykyisen kaltaista tuottavuutta suhteessa koulutettujen määrään ja tämä onkin luonut aivan uudenlaisen kysynnän ongelman ratkaisuun, miten hyödyntää tähteet?

Sari Karttunen on tutkinut useaan otteeseen eri näkökulmista taiteilijan asemaa; kuvataiteilijana toimimista, toimeentuloa, sosiaalista taustaa, maantieteellistä jakaumaa ja menestyksen taustatekijöitä. Hänenkin tutkimuksiaan värittää tietty alakuloisuus: kuvataiteilijan asema ei ongelmien esiin nostamisenkaan myötä ole vahvistunut, kenttä on yhä hyvin sulkeutunut, kuvataiteilijat eivät tule työllään toimeen ja kuilu hyvin toimeentulevien menestyjien ja muiden välillä kasvaa. Apurahat keskittyvät jo tunnustetuille taiteilijoille samalla, kun uusia kuvataiteilijoita on koulutettu enenevässä määrin. Tämä tosin ei yksin riitä kuvataiteilijan ammatillisen arvostuksen alenemiseen.

---

9 Bourdieu 1985, s. 183.

Karttunen on kiinnittänyt huomiota myös Suomen kuvataidekentän rakentumiseen ja mekanismeihin. 1980-luvulta lähtien hän on selvittänyt ja tilastoinut asioita, joita oman sukupolveni lajitoverit ovat pitäneet lähinnä huhupuheina: apurahojen jakautumisista, liittojen jäsenyyksien merkityksistä epäonnistumisista selittelevien tilityksinä, väärinkäsityksinä ja ei-se-nyt-noin-voi-mennä-oletuksina. Näistä taustatiedoista ja varmuuden lisäämisestä siis kiitos Sari Karttuselle.¹⁰

Taiteilijan toimeentuloa, mutta myös henkilökohtaisia ja asenteellisia taiteilijuuteen liittyviä ongelmia ovat esiin nostaneet tutkimuksessaan ”*Miten taiteilijaksi tullaan?*” myös Helena Erkkilä ja Marja Vesanen.¹¹ He ilmoittavat ”Aluksi” tutkimuksensa olevan poikkeuksellinen kohdistuessaan tutkimuksensa nuorten ”nimettömien” taiteilijoiden problematiikkaan.¹² Erkkilän ja Vesasen esiin nostamista näkemyksistä asenteissa, ”arkikäytännöissä” ja taiteilijuuden ongelmallisessa suhteessa sekä palkkatyöhön, että yrittäjyyteen ei myöskään voida osoittaa tapahtuneen huomattavaa kehitystä saatikka ratkaisuja tähänkään päivään tultaessa. No ei, onhan meillä nyt jo pari vuotta toimineet nuo taiteen managerit ja kehityskeskustelut, unohtamatta kulttuurin osallistavaa ilosanomaa ja sitä levittäviä maakunnallisia hyvinvointi-seminaareja ja -hankkeita. Kaiken tämän kehityksen ja keskustelun tulokset eivät vain edelleenkään yllä myönteisinä taiteilijaan ja taiteilijana toimimiseen asti.

Itseään ”tavikseksi” kutsuva toverini on aidon kiukkuinen ammatinvalinnastani ja tivaa tuohtuneena: ”Pitäisikö valtion muka tukea taiteilijoita sataprosenttisesti?” Tässä ajassa ketä tahansa kai voisi tukea henkisesti työssään tai sen etsimisessä sataprosenttisesti, taloudellisesti ei. Mutta kyse ei olekaan vain taloudesta, ei ainakaan saisi olla. ”Taviksen” ja monen muun käsitys taiteilijan työstä, helppona ja ylläpidettynä muuttuu järjettömäksi, hullun hommaksi, kun heille kertoo ihan perusgallerian vuokra- ja muiden kulujen pääsääntöisesti menevän taiteilijalta kaikkien teoksiin liittyvien materiaalien ja kuljetusten lisäksi. ”Onko taiteilijan sitten laitettava työnsä esille tällaiseen paikkaan?” Kai niiden teosten tekemisen jonkinlainen motiivi usealle on myös niiden näkyminen, edes jossain?

---

10 Ks. Karttunen, Sari, Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön julkaisusarja.

11 Erkkilä, Helena & Vesanen, Marja: *Miten taiteilijaksi tullaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö HANKI ja JÄÄ, 1989.

12 Ibid., s. 7.

Taiteen tekemisen mystifiointi ja toisaalta taiteen maiseman vieraus luovat etäisyyttä ja ymmärtämättömyyden pelkoa, jotka osaltaan ruokkivat välinpitämättömyyttä taidetta ja sitä esittäviä laitoksia ehkä joissain tapauksissa myös taiteen tekijää, taiteilijaa kohtaan.

”Taviksen” näkemys taiteilijasta yrittäjänä ja niille, jotka siihen itse eivät ”kykene”, taiteen managereiden tarpeellisuudesta ovat jollain tasolla ymmärrettäviä. Mutta mitä tehdä esimerkiksi taiteelle, jota ei ole tehty yksityis- tai yritysmyyntiin soveltuvaksi jo formaattinsa puolesta? Pitäisikö aloittaa performanssin dokumentti-postikorttien tai kuvataallenteiden myynti tai äänitaiteen cd-levitys? Pitäisikö taidetta tehdä rajoitetummin, ikään kuin vain tilauksesta? Kuka sitä tilaisi ja keneltä? Ja nostaisiko tällainen oman työnsä näkyvämmäksi tekeminen taiteilijan asemaa elätistä työntekijän tasolle? Mietinnöt jatkuvat. Ja työllistävät, miettiä. Seminaarit, selvitystyöt, keskustelut ja tutkimukset aiheesta ovat pinnalla enemmän kuin oletin omaan tarkasteluuni ryhtyessäni, mutta jo viittaamieni aiempien tutkimusten yhä ajankohtaisuuden pohjalta, on varauksellisuus onnistuneeseen ratkaisuun pääsystä tässä perusteltua.

Yhteiskunnan toimintakyvyn ja vaateiden sekä työn uudelleen määrittelyn ollessa ajankohtainen lähes kaikilla aloilla, on taiteella tekijöineen jälleen odotettavissa kulttuurillinen kulttuurin lapsipuolen asema. Niin paljon kuin kulttuurin ja luovan talouden yhteen nivomiseksi, voimauttamiseksi ja saavutettavuuden lisäämiseksi eri tahoilla tehdäänkin *palkkatyötä* asiantuntijoiden, maakuntahankkeiden, työryhmien, päättäjien ja niin edelleen muodossa on palkanmaksun peruste yhä useammin kulttuurista puhuminen, ei sen tekeminen.

Jussi Vähämäki toteaa kulttuurialasta:” Kulttuurityöntekijöiden työolot sekä palkan, että työsuhteiden näkökulmasta näyttävät heikkenevän ja muuttuvan epävarmemmiksi samassa määrin kuin taiteen ja kulttuurin taloudellinen merkitys näyttää kasvavan.”¹³

Selvitystyöt ja raportit suunnitelmista ja hankkeista ovat aikamme kulttuuriperintöä. Kulttuuri - *hyvinvoinnilta* ei säästy kukaan, kaikki olemme luovia ja yhä harvemmin taiteilijuus toimii *ammattina* toimeentulon saamiselle. Asiantuntijoille maksetaan, ihan kohtalaisesti. Seminaarit järjestetään työajalla, eihän niihin muuten kukaan vaivaudu paikalle. Joillekin tämä on työtä. On tärkeää tietää, selvittää ja kehittää, luoda suuntaa ja toimintaa, kartoittaa kysynnän *tarpeet* raportin muotoon. Raportoinnilla on helppo todentaa näennäinen kehitys kartoitetuksi, esitellä sitä seuraavassa seminaarissa ja tehdä tästäkin luova tuottava bisnes asiantuntijoille seminaariputken muodossa.

---

13 Vähämäki, Jussi: *Itsen alistus - Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Helsinki: Tutkijaliitto/LIKE, 2009, s. 164.

Harvoin taiteilija on asiantuntija, uskottava missään, edes omassa työssään, joka usein määritellään ulkopuolelta. Taiteilijaa voidaan käyttää asiantuntijana, vertaisarvioitsijana yleensä palkattomissa luottamustoimen kaltaisissa elimissä esimerkiksi toisten taiteilijoiden apurahoja jaettaessa tai niin kutsuttuna vertaiskuraattorina. Tässä taiteilija voi osaltaan vaikuttaa siihen, kenen lajitoverin työskentelyä tuetaan ja ketkä taiteilijat sopivat yhteen mielekästä näyttelykokonaisuutta koottaessa. Tästä ei makseta hyvin. Mutta tämä on arvostettava rooli. Kunnianosoitus melkein, jolla ei elätä edes itseään.

”Palkkioksi” naamioidaan nykyään myös mahdollisuus osallistua itse näyttelyyn, taiteilijana. Siis kuratoida itse itsensä näyttelyyn, päästä esille tuplaroolissa. Motiivipalkka on taiteilijalle tuttu. On kova juttu olla luottamuksen arvoinen, siihen pisteeseen asti, että pyydetään luottamustoimeen, ottamaan kantaa ja tuomaan näkemyksensä esiin tai meritoitumaan olemalla se kuka nimeää ne, jotka pääsevät mukaan. Luottamuksen osoitus tämäkin, usko siihen, että taiteilijana tunnet kentän, tiedät ketkä niitä tämän hetken kiinnostavia tyyppejä ovat. Näistäkin saa oivaa lisää ansioluetteloonsa, että ei olekaan enää ”pelkkä” kuvataiteilija, vaan sen lisäksi kuraattori ja tuottaja ja työskentelymahdollisuudet sen kun kasvavat. Ammattitaitoa ajan monialaiseen henkeen.

Mihin yhteiskunta tänä päivänä tarvitsee tai voisi tarvita taiteilijaa? Mikä on taiteilijalle annettu *merkitys*, kun häneen viitataan ja mitä seurauksia tästä voi aiheutua? Vaikuttaako uskottavuuteen se, kuka hänet taiteilijaksi määrittelee vai se miten taiteilijaan suhtaudutaan ja millä perustein yhtä taiteilijaa olisi pidettävä toista parempana? Onko taiteilijan erityisyys määriteltävissä ja miten se määritellään palkkatyöyhteyksissä ja taiteen maastoissa, kun heti alkuun on myönnettävä, ettei ole mitään välttämättömien ja riittävien ominaisuuksien joukkoa, jotka pätsivät edes yhdessä maisemassa. Ammattilaisuutta ei riitä määrittämään alhaisimmat yhteiset nimittäjät: koulutus tahto ja voima, vaikka ne eriasteisina olisivatkin juuri lajin nimettävissä olevat ominaispiirteet, joista usein voimakkaimpana; tahto olla, tulla, - selviytyä taiteilijana.

Huomatuksi tuleminen on välttämättömyys, jos haluaa menestyä. Tähän tarvitaan yleisö, mielellään myös lehdistö. Huomatuksi tuleminen on ammattilaisuuden edellyttämää ansioitumista. Tämä tekee taiteilijuudesta myös julkisen ammatin, joka edellyttää esillä oloa, jatkuvaa tuotantoa, suhteiden ylläpitoa ja uusien luomista. Suuri verkko (verkosto) helpottaa uimista. Luo hetkittäisen illuusion vapaudesta, omasta päätäntävällästä, asioihin vaikuttamisen mahdollisuudesta.

Silti samalla juuri verkostot välttämättömyksineen johtavat luokitteluun ja hierarkioiden ylläpitämiseen, taiteellisen erityisyyden ja asiantuntijuuden esilletuontiin. Verkkonsa kannattelemansa ja lajitoveriensä arvostuksella taiteilija saa olemassaololleen sosiaalisen ja kulttuurisen oikeutuksen, uuden identiteetin, *tunnustetun* ammattilaisuuden. Kyse ei silti liene niinkään joukkoon kuulumisesta, samankaltaisuudesta, kuin myönteisestä *omien* joukosta erottumisesta, joka mahdollistuu laumassa tiettyjen rituaalien kautta. Ensiksi siis tarvitaan lauman tai sen johtajan hyväksyntä. Hyväksyntä, joka mahdollistaa taiteen maastoihin sosiaalistumisen, sen ohjeistuksille herkistymisen ja niiden myötä ammatillisen yksilöllistymisen esiintulon, *menestyksen*, joka tekee sinusta *kiinnostavan*.

Itse olen seurannut piiritansseja aina vähän sivummalta, pysytellyt tietoisesti kaikesta osallistavasta etäällä, jottei todellinen luontoni eriävine askelkuvioineen paljastuisi. Ei, en ole erityinen. Vaihdan välikausiturkkiin aina, kun jokin määre alkaa hakea paikkaa nimeni edestä tai jäljestä. Huomaamattomana, vailla erityispiirteitä, minut on helppo jättää omiin oloihini. Sen enempää hylkäämättä, kuin hyväksymättä, silti *huomioiduksi* tulleet. Tämä luontoni paljastus ehkä auttaa näkemään suojaväriä samoin, vaikka olisitkin eri mieltä. Olen yksi heistä(-kin), minulla on kirjallinen todistus siitä; koulutuksesta, - kuvataiteilijuudesta. Minut on hallitusten päätöksillä otettu seurojen jäseneksi, kokelaaksi liitossa. He ovat antaneet minulle koodinsa ja alustavan kelpuutuksen, mahdollisuuden näyttää kykyäni, osallistua, todistaa väriäni aitous ja pysyvyys. Olen hakenut näitä jäsenyyksiä itse, nyt motiivini nolosti tiedostaen.

Näiden hyväksymisien myötä minua on muistettu kutsuilla ja jäsenistön tiedotteilla...oooh apurahahauista ja residensseistä ja teosmyyntitilaisuuksista ja MAHDOLLISUUKSISTA ! - minulle. Olen tervetullut seuran jäsentapahtumiin, jonne tulee vain *me*. Toki tapaamme myös muiden, eri seuralaisten kanssa, mutta nekin ovat melkein kuin *me*, *ammattilaisia* ja *alan asiantuntijoita*. Ja meillä kaikilla oli niin mukavaa, oi kiitos, kun sain olla mukana, ei sehän meni ”ja siellä kaikilla oli niin mukavaa, oi jospa oisin saanut olla mukana.”¹⁴ Miten laulaja (itsekin porsas?) voi ensin kertoa mitä kaikkea kivaa siellä tehtiin ja sitten vain toivoa, että olisi saanut olla itsekin mukana? Voi mielikuvien mahtia. Jotain tuttua, lohdutonta tässä on; joukkoon hyväksytyksi tulemisen halulla, johonkin kuulumisella. Meitä taannuttavalla, lähes ehtymättömällä toivolla ja uskolla, että kunhan vain täytän nämä ehdot, teen vielä tämän jutun, tulen hyväksytyksi, kelpaan joukkoon, pääsen mukaan proggiksiin. Leikimme kemuissa joskus myös ”kuka jää ilman tuolia”-leikkiä, ikään kuin terveenä muistutuksena siitä, ettei hyväksyntä ja sopuisa laumassa rinnakkainelo ole selviö.

---

14 *Putte Possun nimipäivät*, säv. san. Jalas, Juhani, sov. M.R., *Suuri toivelaulukirja 3*. Porvoo: WSOY, 1979, s. 88.

Aina ei voi tulla valituksi, lapsikin sen ymmärtää. Tunnustetuissa maisemissa jo kerran saavutettu asema on ansaittava, lunastettava aina uudelleen. Tämä on maiseman oma sisäinen maisemointiohjelmansa. Maisema joustaa ja uudelleen määrittyy, sen kautta mitä kulloinkin siihen kuuluvaksi katsotaan, mitä sen rajojen sisälle asiantuntijoiden toimesta lasketaan. Kentälle pääsy esitetään tavoiteltavana, sinne pyritään, siellä odottaa sankaroitumisen mahdollisuus. Kenttä imee ja sulauttaa itseensä sinne toivottua ainesta ja maisemat rakentuvat kulisseista, joita kenenkään ei enää tarvitse pitää pystyssä. Taidemaailmassa, niin kuin muissakin maailmoissa. Tavasta on tullut käytäntö, toimintamalli, jota seurata. Siinä kaikki, mitä kulissien pysyvyyteen tarvitaan. Maailmankertojia.

Et ole turvassa täälläkään, vaikkei kukaan osaisikaan paikantaa ja nimetä uhkia maisemassa. Tämä ei ole omiesi joukko, vaan kuvitteellinen *kaltaisten* yhteisö, joka mahdollistaa harhojen vahvistumisen.¹⁵ Yhteisöissä tiivistyy toiveidemme kaipaama vahvistus, olemassaolon merkityksellisuuden tunnustus, vertaistuki ja -arvostus. Kuvitteellinenkin oletus samanmielisyydestä riittää vahvistamaan uskomuksia toimintamallien järkeenkäyppyydestä, totutuista tavoista ja hierarkioista. ”Siksi yhteisön ei tulisi hurmioitua itsestään eikä sulauttaa elementtejä, joista se muodostuu, korostetuksi yhtenäisyydeksi. Silloin yhtenäisyys alistaisi itsensä ja kumoaisi samalla itsensä yhteisönä.”¹⁶ Tämä on tavoiteltu sosiaalinen ulottuvuus, jossa virittää jäljittelevä vaistonsa.

Jos käyttäydyt oikein, jopa toisinaan oikeanlaista huomioita herättäen, lunastat paikkasi, jonka verkosto vahvistaa. Näin muutut silmukaksi, osaksi kokonaisuutta, jonka jokainen silmukka lopulta on uudelleen luotavissa, korvattavissa kenellä tai millä tahansa. Verkosto ei ole riippuvainen jäsenyydestäsi, osallisuudestasi, niin kuin sinä jo ympärillesi muotoutuvasta maisemasta. ” Se mikä nykyään on, on juuri ryhmittymien ja yhteisöllisten ja kommunikatiivisten myyttien paljous. Ja se riittää. Ei ole juurikaan merkitystä sillä, että kommunikaation sisältö saavuttaa nolla-asteensa. On riittävää että kommunikaatioon uskotaan, jotta se on merkittävää sosiaaliselle tarkkailijalle, varsinkin kun olemme tottuneet arvostelemaan sisältöä tietoisuuden, instrumentaalisen järjen tai muiden finaliteettien, tarkoitusperäisyyden erimuotojen mukaisesti.”¹⁷

---

15 ”Kollektiivinen itsepetos on mahdollista. Kollektiivisessä itsepetoksessa ei ole kysymys siitä, että jollakin kollektiivilla olisi virheellinen uskomus, joka selittyy kollektiivin haluilla ja toiveilla. Näin on siksi, ettei kollektiiveilla tietenkään ole tuollaisia psykologisia tiloja. Kollektiivin jäsenillä sen sijaan on uskomuksia, haluja ja toiveita, ja silloin kun jäsenet tekevät samanlaisen itsepetoksen saaden toisiltaan tukea, voidaan puhua kollektiivisesta itsepetoksesta.” Räikkä, Juha: *Itsepetoksen filosofia*. Vantaa: WSOY, 2005, s. 118.

16 Blanchot, Maurice: *Tunnustamaton yhteisö* 1983, suom. Janne Kurki ja Panu Minkkinen. Helsinki: Loki- Kirjat, 2004, s. 24.

17 Maffesoli, Michel: *Maailman mieli - Yhteisöllisen tyylin muodoista* 1993, suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus, 1995, s. 9.

Jos nyt alat epäroidä tai junnata paikallasi olet epäilyttävä.

Ota muut huomioon ennen itseäsi, älä aiheuta turhaa hälyä siellä missä rutiinien järkkäminen voi johtaa uskottavuuden murenemiseen. ”Yhteisö on kaikkea muuta kuin vapaan ja viihtyisän, vailla päämääriä olevan yhdessä olemisen tila, jossa voidaan luottaa tovereihin ja jakaa tietoja ja taitoja. Se on ennen kaikkea kontrolliväline.”¹⁸ Siksi, olethan seuramme kriteerien arvoinen joka päivä, lunasta paikkasi alati. Tai tee sitten omia juttuja keskenäsi. Hyväksyttävää ja ymmärrettävää lajikäyttäytymistä tämäkin. Mutta onko tämä tulkittava epäammattimaiseksi käytökseksi? Että et ole taiteilija? No ammattilainen ainakaan et, jos sinä tai työsi ette näy ja kuulu, jos kukaan ei ole kuullut teistä.

Näitä lajitovereitamme voisi kenties kutsua motiivittomaksi alalajiksi. Lajiksi, joka jakaa osan ominaisuuksistamme, mutta ei yhteisiä tavoitteitamme? Jospa nämä taiteilijat vain ovat? Ovat juuri se sopeutunut laji olemisensa tavalla, jota ei henkilötasolla voida rinnastaa pyyteettömyyteen (vaikka sekin ominaisuus taiteilijaan työn motiivina usein liitetään suhteessa työn palkattomuuteen), mutta ammatillisesti kenties eteen - ja ylöspäin pyrkimättömyyteen. Tämän kaltaista oloihinsa tyytyväisyyttä on tosin yleisesti pidetty kehityksen esteenä, jarruna, lähes aina ja vain siksi, että kehitys on totuttu ymmärtämään juuri liikkeenä toivottuun suuntaan. Hyötyajattelussa syvyys on unohdettu suunta, se vaatii liikaa aikaa ja resursseja eikä keskittyminen, erikoistuminen ole ajan hengen mukaista.

Sopeutuvat lajit sopinevat mihin tahansa maisemaan, ovat ainakin päältäpäin *harmittomia*. Siksi arvoasteikoilla vaikeasti sijoiteltavia, epämääräisyyksiä, yllättäjiä? Toisinaan samaan tapaan jopa kiinnostusta herättäviä kuin lukioon saapuva vaihto-oppilas, jota voi kadulla tervehtiä. - Ystävällisyyttään tai vain tavan vuoksi, mutta johon ei oikeastaan tarvitse edes tutustua, koska sehän on täällä vain vuoden ja kuka nyt oikeasti on niin kiinnostunut jostain tyylistä, joka on hei *vieraasta kulttuurista*. He eivät muodosta yhtenäistä joukkoa, järjestäydy, heidän riippuvuutensa ovat toisaalla. He eivät ole uhka ja kenties siksi he saavat avoimesti vaihtaa maisemaa, hakea ravintonsa, virikkeensä, seuransa ja toimeentulonsa, mistä milloinkin sen onnistuvat saamaan, menettämättä *uskottavuuttaan*, asemaansa, joka on juuri asemattomuus.

Tällä tarkoitan ihan muuta kuin kelkoista väliinpuotoamista, noupadeita ja parhain päin selittelymenetelmiä. Pikemminkin tietoista tilan väleistä hakemista, niihin hakeutumista, vapaaehtoisen syrjäytymisen valintaa? Syrjäytymistä suojavärinä? Näköalapaikkana, tilan mahdollisuutena? Ei luonnonvaraisina vaan luontonsa varaisina.

---

18 Vähämäki 2009, s. 217.

Että toiminnan vapaus omana tilana mahdollistuisikin juuri yhteisen puhutun kielen, - ei ymmärryksen, puutteesta, loisi hyväksytyyn toiseuden karsastuksen sijasta? Lähes kadepähtävän, kiinnostavan ulkopuolelle jättäytymisen, joka ei ole sulku. Tähän ulkopuolisuuteen on monta tietä, se ei sulje ominaisuuksilla tai niiden puuttumisella. Maisemassaan se kestää myös menestyksen. Joutomailla eivät päde kenttäteorioiden lait, se ei pyri järjestäytymään, nimeään pääomaa, se vain on. Toki silti suhteessa muihin maisemiin.

Ulkopuolisuus on toisenlainen mahdollisuus, ainakin ajatustason vapaus siitä etteivät maisemien säännöt ja odotukset koske itseään ja tekemisiään. Joutomaalla taidettakin voi katsoa ilman sen tekijää, esille panijaa, odotusarvoja. Katsoa kuin lukisi hyvää kirjaa ajattelematta, että tämä on nyt *sitä* Kafkaa, siis varmasti hyvää, että tämän on nyt pakko olla hyvää! Joutomaa jättää mahdollisuuden yllätyksiin, muutoksiin, ei tarkkailun, säännöstelyn ja odotusten luomien paineiden alaisessa tilassa. Parhaimmillaan joutomaa levittäytyy sillä levänneen saarekkeeksi, huokoiseksi mielentilaksi, ja -maisemaksi, joka kulkee mukana.

Sopeutuva laji, jonka sukulaisuuksia löytyy kaikkialta, ei vain taiteen maisemista, sulautuu Jukka Relanderin kuvaamaan luonnon tilaan: ”Juuri motiivin puutehan tekee luonnosta selittymättömän, arvaamattoman ja ”epäluonnollisen”. Luonto ei pyri mihinkään, se vain on. Se ei kartuta tuottoa, tuota voittoa, eikä noudata syy-seuraussuhteiden viitoittamaa logiikkaa. Sen tapahtumat perustuvat sattuman kaottiseen moninaisuuteen, eivät oman kulttuurimme ”luonnolliseksi” olettamaamme hyötyrationalismiin.”¹⁹ Luonnonvaraisissa maastoissa kasvavat toisenlaiset tiedon puut, lajit säilyttävät luontonsa omaehtoisella joustavuudellaan, ei itsensä tai toisten kustannuksella.

”Tässä arkipäiväisyyteen keskittymisessä on eräänlaista itse- ja myös lajin säilytystä. Kyse on tietenkin sisäistetystä, puoliksi tiedostetusta ”tiedosta”, joka ”tietää”, että juuri kotoisen suojissa voidaan parhaiten vastustaa instituutioiden ja vakiintuneiden valtojen erilaisia määräyksiä.”²⁰

”Vähin äänin, välinpitämättömyyden tai osallistumattomuuden kautta tämä sosiaalinen osaa joka tapauksessa tuoda äänensä kuuluviin.”²¹ Joutomaan humuksena toimii ”toiminnan ja toimintahäiriön taitavasti yhdistävä tasapaino, jossa kaikki on sallittu, mikään ei ole kiellettyä.”²²

---

19 Relander, Jukka: *Ankkalinna ja lajien synty*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 2004, s. 140.

20 Maffesoli 1993, s. 79.

21 Ibid., s. 80.

22 Ibid., s. 82.

Ne, jotka tulevat huomatuiksi lähtevät laumasta. Mikseivät lähtisi? Ei heidän lähtöään pidä tulkita hylkäykseksi, taiteilija on vain kasvanut isoksi ”pesäänsä”, siivet kantavat, väri kestää pesun ja ammattilaisuus on saavutettu? Tämähän on win-win tilanne, jossa lauman jäsenet saavat vahvistuksen mahdollisuuksien olemassaololle. Ja suojan tarjonnut yhteisö voi toki *oikeutetusti* käyttää joukkonsa tunnustettua menestyjää näyttelyidensä vetonaulana, suositella puhujaksi tilaisuuksiin, jonne kaivataan menestyneitä ammattilaisia kertomaan siitä kuinka he ovat menestyneet. Onhan se oikeasti hienoa, kun joku *omista* breikkaa. Tietysti seisomme yhtenä rintamana, tsemppaamme toisia, tarjoamme suojaa ja ymmärrystä. Yhteisöt lujittavat ammattiuskoamme silloinkin, kun emme enää yksin jaksaa uskoa, kun koemme itsemme petetyiksi, sillä eihän tämän näin pitänyt mennä ja minulla(-kin) on oikeus.

Mutta onko luonnollisuuden nimissä ammattitaiteilijuuden, taiteella toimeentulon ja ammattinimikkeen käytön ehto vain huomiotaloudessa toimiva julkisuusammatti?²³

Ammattiin ei pääse vain yrittämällä. Päätökset tehdään toisaalla. Päätökset, jotka vaikuttavat usein suoraan omien lajitovereiden, usein jopa ystävien toiminnan mahdollisuuksiin. Ystävien ja lajitovereiden, jotka itsekin ovat asetelmista tietoisia. Kyseessä on vertaisarviointi, jossa kollega on siirtynyt asiantuntijapuolelle. Tämä kuvastaa osaltaan vastakkainasettelun houkuttelevuutta, luoja jännitteitä. Hajauttaa huomion epävarmuudeksi siitä, ketkä ovat meidän puolellamme ja ketkä jonkun toisen. Siis eivät ensisijaisesti eikä heti juuri *meitä*, minua vastaan. Epämääräisinäkin asetelmat ovat tarpeen, asioilla on oltava paikkansa, vaikka sitten kuvitteellinenkin. Maisemissa juuri asemat näyttäytyvät vaikuttamisen mahdollisuuksina oletettua mielivaltaisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan taistelussa, jota ei käydä. Ei ole yhteistä rintamaa, yhteistä vihollista, on vain eriasteisia tahtotiloja ja rajallisia resursseja. Vastustaminen, eri mieltä oleminen ovat mahdollisuudettomia, elonmerkkeinä silti vielä havaittavia.

Lajitoverini, jotka kulkevat harvempaan taiteilijutetuissa maastoissa kokevat käytännön toiminnan vapauttavana, jopa sen rahoituksen mahdollisena. ”Tyypit tekevät sitä mitä itseä huvittaa, mikä on itselle mielekästä.” ”Ei siellä seurat ole mitään portinvartijoita, vaan pyrkimyksenä on se, että taitelijat saisi töitään esille ja muut ihmiset näkisi niitä. Lapin taiteilijaseuran galleriakin on ostoskeskuksessa.

---

23 Taiteilijan toimeentulosta, apurahojen ja kansainvälisyyden merkityksestä enemmän mm. Karttunen, Sari 1988 ja 2009 sekä Rautiainen, Pauli: ”Emme ole voineet tänä vuonna...” - Kielteisen taiteilija- apurahapäätöksen vuodelle 2006 saaneiden taiteellinen toiminta ja heidän arvionsa taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuudesta. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikkö, Työpapereita 46, 2008.

Kyllä siitä väkeä ohi lappaa ja aika helpolla astuvat sisäänkin, ei siinä taida edes olla mitään ovea, jonka joutuisi avaamaan? Tää on saavutettavuutta, lajissaan.”

Kuinka matala sen kynnyksen oikeasti pitäisi olla? Jos ei *kaikkia* kiinnosta niin annetaan olla. Vai onko joku jonka nämä duunit olisi nähtävä? Kenen nämä duunit pitäisi nähdä? Onko ne tehty lappilaisille, kainuulaisille, helsinkiläisille, joista useamman voisi kuvitella olevan kiinnostunut tai jotka ehkä ymmärtävät tätä juttua vai ihan kaikille? Kuinka paljon esityspaikalla on kokemuksellista merkitystä? Miten luoda teosta voimistava ympäristö, minne taide kuuluu? Missä sen voi tai ei voi kokea? Miten teoksesta toisessa paikassa tulee arvokkaampi arvostusmielessä kuin toisessa? Mikä teoksesta tekee *teoksen*?

Ja kuinka korrektia on puhua taiteilijasta paikallisena taiteilijana, valtakunnallisesti tunnustettuna tai jopa kansainvälisesti menestyneenä? Näistä jälkimmäiseenkö tulisi tähdätä? Hinta on varmasti kova.

Vähämäki kommentoi museoiden nykytilaa seuraavasti: ” Monet nykytaiteen museot ovat jostain syystä muuttuneet tiloiksi, joissa järjestetään luentoja, seminaareja ja keskustelutilaisuuksia tai joista on muuten vain tullut tapaamispaikkoja (kuten Kiasman kahvilasta). (ajanviettopaikka rautatieaseman tai linja-autoaseman sijaan.) (...) Voitaisiin kenties puhua nykytaiteen museoista uutena julkisena tilana, jossa taideteokset maallistetaan ja tehdään jälleen jollain tavoin käytettäviksi.”²⁴ Tämähän on myös tilojen hyötykäytön maksimointia, markkinointia ja mahdollista uutta asiakaskuntaa? Saavutettaville asettumista, kaikkia ja ei liian erityisesti ketään tiettyä varten. *Uusia* tiloja hengailuun ja nähyksi tuloon? On eri asia kertoa kenet Helsingin reissulla bongasi Kiasman kahvilassa kuin kuka tuli juuri vastaan aseman Alepan edessä muovikassin kanssa.

Toinen lajitoveri huomauttaa, että vain kaupungeissa, joissa on asemallisesti vahva taiteilijaseura halutaan puhua erikseen ammattitaiteilijoista ja kuvataiteilijoista. Pienemmissä ja syrjäisemmissä maisemissa kaikki tuntevat kuitenkin jo kaikki. ”Turha siinä enää on mitään lähteä esittämään ja ketä siellä oikeasti kiinnostaa joku Helsinki tai se ketä sieltä tunnet?” Suuremmissa kaupungeissa ja verkoissa alkaa sitten se varominen, ketä olisi hyvä tuntea ja ketä vähän vältellä.

Ei sen tekemisen niin omaperäistä tarvitse olla, kunhan tulet huomatuksi ja verkostoidut.

Ole aina valmiina, varuillasi, viritä aistisi, tajua tilanne! -juuri tämä tai tuo voi olla odottamasi sauma, joka muuttaa ja mahdollistaa kaiken. Muista pitää tasainen vauhti yllä.

Näyttely per vuosi on aika hyvä, mutta jossain vaiheessa kannattaa jo pikkusen alkaa miettiä, että minne niitä töitään vie, ettei tule tietynlainen maine. Maine?

---

24 Vähämäki 2009, s. 165.

Eikö pitänytkään vain pysyä esillä, tulla huomatuksi, osoittaa, että taiteellinen toiminta on *aktiivista*, oikeastaan jopa säännöllistä? (no joo, onhan nuista osa vähän tuommosia välitöitä)

Ja käyttäytyä asiallisesti?

No kato, noissa näyttelypaikoissakin on niin kuin A- ja B-luokka (ja sitten ilmaiset yleishyödylliset harrastelijoiden tilat) ja näyttelyissä esimerkiksi ”liiton hyväksymä pätevyyden osoittamisnäyttely”, mutta niistäkin löytyy lista netistä. Taisi olla jonkun liiton jäsenhakemuksen ohjeissakin pisteytetty nuo paikat ja nimetyt näyttelyt, että jos näissä olet näkynyt, niin kelpaat kyllä meille.

Onko yleisölläkin paikkasidonnainen arvonsa, jonka perässä taiteilijan näyttelyineen tulisi tunnustettavuuden eteen juosta vai siintääkö etelässä valtakunnan lehdistö, jonka huomioon hakeutua, päästä ehkä vielä pidemmälle? Lehdistö osaltaan antaa julkisen tunnustuksen, tunnustaa näyttelyn tai sen esityspaikan kirjoittamisen arvoiseksi. Oleellista on siis näkyvyys oikeanlaisessa paikassa oikealla paikkakunnalla, oikeiden ihmisten valitsemana?

Kuratoituihin näyttelyihin osallistuminen se vasta ovia avaakin ja kuraattoreistakaan ei enää ole pula. Kyllähän meiltä kaikilta joku valitsijan meriitti- tai julkisuusarvo löytyy, siinä missä luova taiteellinen potenssikin. Kuraattorit kisaavat keskenään niukkuudesta jo lähes taiteilijoiden tapaan. Kuraattoriuskun oli joskus arvostettua, mutta nyt heitäkin on liikaa. Pitää alkaa suojaamaan tittelit. Ja perustaa koulutusohjelma! Ihan mitä tahansa laadun takaamisen nimissä. No, onhan kuraattoritkin onneksi jo järjestäytyneet, ihan omaan yhdistykseensä asti ja pian ne ensimmäiset akateemisesti koulutetutkin valmistuvat. Ei taida ihan heti olla yhdistyskelpoisia? Niin, pakkohan tähän on jotkut jäsenkriteerit luoda. On siis myös kuraattoreita ja *kuraattoreita*. Siksi muistathan näyttelyluettelossasi mainita vuoden ja kuraattorin nimen. Jotta tiedetään kuka sun duuneja diggailee.

Ihan kuin taiteilijoilla olisi mennyt jotenkin kadehdittavan hyvin tai ehkä se on se menestyksen ja arvostuksen hieno merkitysero, joka saa nyt kaikki pyrkimään samaan. Suljettuun järjestäytymiseen, joka takaisi edes sen arvostuksen, vaikkei menestys sattuisikaan omalle kohdalle.

Mutta onko avoimien ammattien ongelmien ratkaisu todella ympärillä olevan sulkeminen?

Maisemien kulisissa ei tietoa jaeta, olla avoimia, ei auttaminen kuulu verkostoitumiseen, *yhteistyö* kyllä. Auttaminen voi kääntyä itseään vastaan hyväntekeväisyytenä, josta toinen kerää voiton, kontaktit ja onnistumisen kunnian, toisen osuuden jäädessä tunnustamatta. Kaikki rakentakoot omat siltansa. Näin jokainen silmukka sulkeutuu, kiristyy vain oman itsensä ympäri. Yhdistys ei ole yhteisöllisyyden tila. Leikitään vaan *ammattillisesti*, että ollaan kavereita, mutta pidetään omat yhteydet (=tulevaisuuden mahdolliset mahdollisuudet) tiukasti omina.

Juuri valmistunut lajitoverini kertoi pyytäneensä vielä kouluaikaan opettajalta neuvoja apurahahakemuksen täytössä. Tähän opettaja oli ikään kuin kentän ilmapiiriin sisään ajaen todennut: ”Miten luulet, että minä olen oppinut hakemaan niitä? Opettele itse.” Tämä on ammattitaitoa, käyttäytymiskoodia, jota tänäänkin vielä opetetaan. Vastaavista tilanteista liian usein kuulleena korvaani särähtikin eräässä kehityskeskustelussa, kun taidemanageri peräänkuulutti avoimuutta juuri näiltä koulusta valmistuvilta taiteilijoilta. Ole avoin, - silläkö tulee hyväksytyksi, pääsee managerin mukaan hyviin neuvotteluasemiin? Miten tästä toimijuudesta onkin tullut näin hemmetin luovaa ja samalla niin samankaltaista kuin niin kutsuttu normaali työelämä. Tee itsestäsi kätevä video- cv ja työhakemus ”kuva ois kiva” ja ”kuvansa uhranneille 100% vastaus”-pohjalta ja onnistut! Tämä on toisenlaista itsensä myymistä, kuin silloin kun taiteen kaupallistuminen oli huolenaiheena ja puhuttiin huoraamisesta, jos jonkun silmissä teki *kaupallista taidetta*.

En itse muista edes omana opiskeluaikanani puhutun hyvästä tai oikeasta taiteesta ei-kaupallisen synonyyminä. Nyt pitäisi olla managerille tarjottavana koko paketti, tuote tai mielellään oikein tuoteperhe. Luonnollisesti jo hyväksi havaittuja, (=) sellaiseksi tunnustettuja tuotteita on helpompi managerinkin kaupata. Nykyään yrityksillä on myös taidepalveluille kysyntää, manageri muistuttaa. Ideoita kehiin! Taiteellisen työn kiireettömyys ja niin aliarvostettu keskenolo ja kokeilu hautautuvat yhteistettyyn luovuustuotantoon, jonka vaarana on sitoutuminen siihen, missä oikeastaan ei haluaisi olla mukana. *Työlle* kuuluva kärsivällisyys vaihdetaan kärsivällisyydeksi odottaa. Katteettomasti.

Vain taiteen alalla se, joka on heikoimmassa asemassa, hakijana vasta astumassa *työelämään* rajataan ammattiliittojen, joskus jopa seurojenkin ulkopuolelle. Valmistuvien taiteilijoiden tilanteet koulun jälkeen ovat hyvin erilaisia, asenteet myös. Vaikuta siinä sitten neuvotteluasemiisi, ja ole avoin. Toisin sanoen niin avoin ja kaikkea, ettet ole oikein mitään. Paljasta itsesi, tarvittaessa hienovaraisesti kaunistellen ja odota vastausta. Toista tämä mahdollisimman moneen suuntaan kumartelematta. Äläkä unohda, että ensi vuonna teitä on taas enemmän, uusia koulutettuja taiteilijoita. Koita siis päästä johonkin kiinni. Muista ammattiyhteisö ja tulevat mahdollisuudet. Ja nyt, ole kärsivällinen. Suvereeniutta omaa ammattikuntaa kohtaan? Se on sitä verkostojen luomista, omassa ammatissaan käynnistymistä. Ihan pimeää touhua.

Ikinä ei voi tietää mistä ja kenestä *voi olla* hyötyä. Siksi avoimuuden lisäksi, ole myös kiltti, ettet jää kiinni, pyristelemään verkon silmään, tilanteeseen, jossa kukaan ei halua sinua enää. Tulet muistetuksi vain siitä, mistä et haluaisi. Piiri on pieni ja muisti pitkä yhä kasvavan ammattilaisjoukon taistellessa edes yhdestä toteutuneesta mahdollisuudesta.

Lajitoverini huomauttaa, että sosiaalisesti on varmasti helpointa huipulla tai sitten ihan pohjakerroksissa, pahinta kilpailua nimenomaan keskellä, missä väkeä on eniten ja mistä kaikki haluavat pyrkiä ylöspäin ikään kuin jo jotain saavuttaneina varoen putoamista, lajitoverienkin pudottamisen uhalla. Niin.

Mutta niitä kovin hyviäkin ihmisiä taiteen kentillä on. En tiedä ovatko he aina olleet sellaisia vai elämänsä myötä hiomattomia, hiljaa viisaita ja tarvittaessa valmiita suojaamaan. Heitäkään vain ei riitä kaikille. Mistäpä voisi olla varma, että tilaisuudet ja mahdollisuudet ovat menneet. Tilaisuudet ja mahdollisuudet mihin? Se selviää seuraavassa jäsenkirjeessä. Jonka voit kyllä repiä avaamatta ja lakata elämästä jatkuvassa jostain paitsi jäämisen pelossa. Se on luomiemme verkostojen harhan tiivistymä, houkutin ja riippuvaisuuden tae. Meitä kohti ojentuva pelko, johon tartumme yhä tiukemmin jokaisen hylkäämisen ja vieroksunnan uhan myötä.

Taiteilijuus tahto-, menestys- ja käytännön ammattina

Tähdet ja tähteet

Ammattikuvataiteilijoiden koulutus on lisääntynyt Suomessa huomasti muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana. Opettajat ovat taiteen ammattilaisia ja useilla kouluilla on varsin myönteinen maine kentän sisälläkin. Koulutus on ammattilaisuuden vähimmäisedellytys,²⁵ mutta samalla juuri koulutettujen lisääntynyt määrä syö koulutuksen arvoa ja luo tarvetta jatkomeritoitumisen väylille. Taidekoulutuksen vetovoima on suuri ja järkeilijällekin taiteen valinnan tekee jo huomattavasti helpommaksi myös muiden koulutusten epävarmuus työpaikan takaajana. Korkeat koulutusasteet mahdollistavat *arvostetun tutkinnon*, sitä haluavalle. Koulutus ei silti ole ongelmaton; kuvataiteilija ammattinimikkeenä ei todellisuudessa anna pätevyyttä mihinkään. Ja kaipaako heitä oikeastaan ammatissaan kukaan? Mitä kuvataiteilija osaa tai mitä hänen tulisi osata? Mitä hän voisi tehdä työkseen taiteen tekemisen lisäksi?

Kuvataiteilija on ammattiaan sivuavassa työnhaussa usein alakynnessä, oletetun teknisen osaamisvajeen tai puuttuvan kaluston vuoksi. *Oikeitakin*, koulutettuja valo- ja videokuvaajia omalla ammattilaiskalustolla on tarjolla, samoin graafikkoja sekä kulttuuri- ja tapahtumatuottajia. Kuvataiteilija ei ole samalla tavoin pätevä, hyvänäkin tyyppinä kuvataiteilija on ammatillisesti epämääräinen. Virallista suoritusta ei välttämättä ole tarvittavista taidehistorian tai museologian opinnoista, joten mille oville kuvataiteilija voi lähteä työn tai edes alan vaihtoon tähtäävän koulutuksen perässä kolkuttelemaan? Taiteen kentillä ja sen lähimaastoissa ammattilaisille suunnattua niukkuutta on jakamassa yhä suurempi joukko. Luonnollinen poistuma alalta on hidasta ja uudet tutkinnon suorittaneet ammattilaiset pyrkivät seurojen ja liittojen jäseniksi työtilojen, verkostoitumisen ja meritoitumis-mahdollisuuksien toivossa. Yhä enenevässä määrin taiteilija onkin riippuvainen verkostoista, joiden kudonta on tarpeen aloittaa jo opiskeluaikana. On hyvä osallistua, osoittaa olevansa käytettävissä, aktiivinen ja kiinnostunut, vapaaehtoinen, joustava, ulospäin suuntautunut, pyyteeton, ehjä kokonaisuus, -valmis paketoitavaksi.

Taidekoulun valintakoeprosessin suunnittelua ja arviointia voi pitää ensimmäisenä läpäistävänä soveltuvuuskokeena taiteen kentälle taiteilijana pyrkivän aineksen seulonnassa. Se pistää valitsijat melkoiseen valta- ja vastuuasemaan. Lähes aina koulutus on kysynnästä askeleen jäljessä, vaikka koulut kuinka pyrkisivät olemaan ajan hermolla, vastaamaan kentän tarpeisiin.

---

25 Ks. mm. Karhunen, Paula & Rensujeff, Kaija: *Taidealan koulutus ja työmarkkinat* - Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen. Helsinki: Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön julkaisuja n:o 31, 2006.

Nämä tarpeet ovatkin oma lukunsa; mihin panostaa nyt, jotta menestyksen ja laitteiden hallinnan, itsensä manageroinnin ja kiinnostavaksi tekemisen mahdollisuudet maksimoituisivat? Mihin näitä untuvikkoja tulisi tulevaisuuden varalta valmistaa?

Eräs museojohtaja totesi taidekoulujen tehtävästä näin ”Koulun tehtävänä on jalokivien seulominen, potentiaalinn tunnistaminen. Rohkaisu. Koulun jälkeen tärkeintä on sinnikkyys ja oman sanoman kirkaana pitäminen.” Itseään ja esimerkiksi kriitikoita samainen museojohtaja nimitti ”loiseläjiksi”, joiden olemassa olo on täysin taiteilijoista riippuvaista. Hän ei silti kiellä rooliaan mahdollistajana, jonkinlaisena välittäjänä, jonka ”loiselämää” kannattelee myös museon omat kokoelmat, puskurirahasto ja oma tukiverkostonsa, joka ei suinkaan ole vain taiteilijoista koostuva. Tässä vastavuoroinen riippuvuusuhde, joka tosin näyttäytyy hyvin epäsuhtaisena. Museojohtajalla on mistä valita. Taiteilija elää onnesta, sattumista, mieleen jäämisestä, erottumisesta ja profiiliin sopimisesta. Isojen talojen kiinnostus on taiteilijalle kunnianosoitus, tunnustus. Osalle työnteon motiivi ja unelma, merkittäviin kokoelmiin pääsy tai oma näyttely. Isot talot varmistavat näkyvyyden, tunnistavat ja tunnustavat menestyjän. Tekevät kunnan näyttelykatalogin, huolehtivat kuluista niin kuin näyttelykohtaisesti sovitaan, mutta lakisääteisiä näyttelykorvauksia heidän eivät valitettavasti aina pysty maksamaan.²⁶

Taiteilija museossa -seminaarissa useampi museon edustaja, kertoi taiteilijoiden valitsevan mieluummin näyttelykatalogin kuin näyttelykorvauksen. Tämä on siis taiteilijalle muutamaa paikkaa lukuun ottamatta joko tai valinta? Kuvaston keinot tässä tuntuivat lähes olemattomilta esimerkiksi Teoston vaikutusvaltaan ja valvontaan verrattuna. Kuvataiteilija ei siis tekemisineen ole kovin arvostettu, kenenkään ei tarvitse pitää kuvataiteilijasta huolta, muuten kuin hyvántahtoisuuttaan? Museoiden edustajat puolustautuivat sanomalla, ettei heidän vuosibudjetteihinsa ole valitettavasti saatu lisättyä taiteilijalle maksettavia näyttelykorvauksia. Syrjäisemmän museon edustaja toteaa, että mikäli he joutuisivat maksamaan taiteilijoille näyttelykorvaukset, ei heillä olisi varaa pitää museota auki kuin puolet vuodesta, toinen nostaa uhkakuvana esiin sen, että tilanne voi kärjistyä myös niin, että museo esittää teoksia vain taiteilijoilta, jotka eivät vaadi näyttelykorvauksia. Nämä ovat tapaus- ja taiteilijakohtaisia sopimuksen varaisia kysymyksiä. Tässäkin, jos et vielä ole tähti, ole fiksu ja myönteinen, vähästäkin kiitollinen.

---

26 *Taiteilija museossa* - seminaari, Työväenmuseo Werstas, Tampere 2.9.2010.

Huomatuksi tuloon voi ennen isojen talojen kiinnostusta usein varallisuuden mukaan valita, missä näyttäytyä, miettiä mistä haluaa tai mistä voisi tulla löydettyä. Jos nyt laskelmoivaksi ryhtyy. Ainakin lyhyt oppimäärä laskelmointia tai laskelmointi vapaavalintaisena olisi aiheellista sisällyttää kuvataiteilijan ammattikoulutukseen. Se ei saisi olla tabu, paha juttu ja kielteisesti tulkittava pyrkyrimäinen ominaisuus, koska siitä on valtavasti hyötyä. Sitä voi oppia tekemään myös hienovaraisesti ilman suosion tavoittelun leimaa. Liika laskelmointi voi toki ajaa vainoharhaisuuteen ja huomion hajaannukseen joka paikan höyläyksenä, niinpä jalostu laskelmoinnissasi ja pidä päämäärät kirkkaina. Timanteissa aitous ja juuri hiomattomuus moninkertaistavat arvon. Pitää siis olla ennen kaikkea uskollinen, itselleen. Voihan sitä apurahahakemuksessa muokata taiteenalaansa rastin kokoiseen ruutuun sopivaksi ja täpätessä tehdäkin sitten sitä omaa juttua. On hyvä myös muistaa, ettei läheskään jokainen taidekoulun läpikäynyt pyri ensisijaisesti tähteyteen. Näin ollen koulutuksen merkitystä tai koulun tasoa ei voida mitata vain sen tuottamista *menestyjistä*, vaikka heihin usein koulun kasvatteina viitataan, kärjistetyimmillään tehdään jopa koulun oma brändi.

Taiteilijuudessaakin kyse on lopulta kuitenkin selviämisestä, toimeentulosta ja työnteosta. Oma otsikon mukainen jakoni onkin mielikuvien varainen ja puhtaan asenteellinen, silti muiden lomassa myös käytännössä olemassa olevaksi osoitettava. Tahto, menestys ja käytäntö eivät missään nimessä ole toisensa poissulkevia, joskin ajoittain toisen kustannuksella toimivia lomittaisia liikahduksia, hengissä pysymisen puolesta.

Varsinaiset tahtotaiteilijat eivät kärsi asenteen puutteesta. Heistä löytyvät usein ne tuotteliaimmat. Koko ajan pukkaa näyttelyä ja projektia, ollaan esillä ja tehdään taidetta ihan missä vaan ja kaikki välineet käy. Ja kaikki mitä taiteilija tekee on taidetta. Sanoo taiteilija. Näitä tahtotaiteilijoita ei ehkä määrällisesti ole kovin paljon, mutta he jäävät mieleen. Heidän mieleenpainuvin ominaisuutensa ei ole itsessään taiteilijuus vaan jatkuvan kiireen ja sen myötä kiistattoman tärkeyden esiintuonti. He ovat ajan hengen mukaisia, tärkeitä tyyppejä. Todellisuudessa ei ihan ”koko kansan” taiteilijoita, mutta omalla alallaan tai alueellaan usein *valtaväestönkin* ”taiteilijaksi” tunnustamia taiteilijoita hyvässä ja pahassa. Eräs apurahoja myöntämässä ollut henkilö kertoi juuri näiden tahtotaiteilijoiden hakevan ne härskeimmät summat ja kriitikko peräänkuulutti vastaavaa rohkeutta ja itseluottamusta lähestymiseen ihan kaikilta. On parempi ilmoittaa olemassaolostaan, kuin jättää mahdollistajat tiedottomiksi siitä.

Hiljaisia tahtojiakin toki on, jotain kutsumuksellisuuden kaltaista hartautta työskentelyssään mukana kuljettavia, nöyrää ja kurinalaista työtä tekeviä. Ja sitten lähes kenen tahansa tahtoon alistujia, jotka ovat hemmetin kiitollisia kaikesta, ikään kuin taiteenteko kutsumuksena olisi jokin hengellinen riitti, piinauksen ja itsensä koettelun keino, lähes rangaistuksenomainen kohtalo. Kilvoittelua, ei lystin pitoa. Tahdon intensiteetti ja suunta on yksilöllistä, tahtoa menestyä tai tahtoa vain tulla inhimillisesti toimeen työllään. Koita sitten puhua tällaisten tahtotilojen kesken jotain universaalia kieltä toimijuudesta, luoda *tasavertaisia* työskentelyn edellytyksiä.

Menestyneenä taiteilijana esiin nostetaan mielellään julkisen nousussa olevan nuoren taiteilijan tyyppi, *lupaus*, jolla oikein toimiessaan on vielä kaikki mahdollisuudet edessään; potentiaalinen pitkä ura, näkyvyys ja tuoreus puolellaan. Ainakin siihen asti, kunnes seuraava nuori tähti nostetaan paistattelemaan keskiön kirkkaudessa. Aloitteleva taiteilija ei vielä voi kisata konkareiden kestävyyslajeissa, vaan kyvykkyys on osoitettava pyrähdyn omaisesti, yllätysefektiin luottaen. Ei julkisesti tunnustettu, aloitteleva toimija määrityy näin usein keskiöön suhteutettuna epäonnistumiseksi, sinnikkyuden puuttumiseksi - vaikka kyseessä voisi olla taiteilijaksi kouluttautuneen oma valinta tai välineriippuvuus, joka ei juuri satu olemaan huudossa.

Kaikkeen ei kannata lähteä mukaan, vaikka puskaradio mitä sanoisi tällä hetkellä tuettavasta taiteesta tai keskiön ilmiöistä. Eräs lajitoverini haluaa tässäkin painottaa eletyn elämän merkitystä taiteen tekemisessä. Taiteilijaksi kypsymistä voidaan kyllä ”keinotekoisesti” nopeuttaa ja aloittelijoita voitaisiin tukea paremmin, rohkaista pysymään alalla, mutta silti on täysin yksilöllistä kuinka pitkän ajan, millaisen valon määrän ja kirkkauden, kasvualustan, kukin kykyjensä jalostamiseen ja esilletuontiin tarvitsee. Millaiseksi tekijäksi haluaa ja pystyy itsensä kypsyttämään. Nahka on luotava moneen otteeseen. Tähän tarvitaan aikaa, aikaa joutenoloonkin, kokeiluun ja virheisiin, niistä tokenemiseen. Miten muuten ylläpitää herkkyykskautta, tekemisen vilpittömyyttä, joka alussa usein on niin läsnä? Miten jalostaa, pitää sitä yllä, kun koko ajan on oltava tuottelias ja samalla elettäväkin?

Menestys ja arvostus ovat vähän kuin rokki ja proge, hetkellisyydessään myös *Idols*. Suuri levymyynti olisi kivaa, mutta jos se edellyttää Pauli Hanhiniemeltä tekstien tilaamista tai ensisijaisesti radion soittolistoilta pääsyä, niin parempi kai pysyä omassa lajissaan? Tehdä fiiliksellä niitä 12 minuutin biisejä, joita koskaan ei soiteta radiossa. Parempi näin kuin laimentua tekemisessään sietämättömäksi ja sitten alkaa paikata kadonnutta verevyyttä, tekemisen vilpittömyyttä esilläololla, rapujuhlia tai luomuviljelmiään naistenlehdissä esitellen.

Sen jälkeen onkin jo valmista kauraa valtakunnan lehteen ”aikamme ajattelijat”-osastolle antamaan lausuntoja ajankohtaisista asioista. Näin voi käydä, eikä siitä ammatillisesta arvostuksestakaan enää oikein voi vakavasti puhua. Lupaavasti alkanut menestystarina hiipuu selviytymistarinaksi, joka jo itsessään on ”se tavallinen tarina”, jota kukaan ei välitä enää kuunnella. Tämä on herkkä aihe, menestys ja arvostus, niiden yhteensovittaminen. Kollegojen arvostus on kova juttu, useammallakin alalla. Mutta elääkö sillä? Kuinka monialainen taiteilijan on oltava elääkseen? Arvostuksensa kanssa on oltava varovainen. Eräs lajitoverini on sitä jopa niin pitkälle, että tekee taidekäsitöitä (joiden myynnillä elää) salanimellä, jottei maine taiteen kentällä kärsisi. Tämä on uskoa lajipuhtauteen arvonnäärityksessä.

Tässä lienee aiheellista mainita myös *taitotaiteilija*, joka myöskin kutoutuu osaksi jo mainittuja. Taito on jossain määrin mitattavaa ja näin auttaa paremmuusjärjestyksien luonnissa. Aina toisinaan taito korostuu ammattitaiteilijan määrittelyssä. Kuvataiteilijan on siis osattava jotakin ollakseen ammattilainen, oltava taitava. Osalle taito on enemmän käsityöläisyyteen liitettävää viimeistelyä ja huolellisuutta, myöskin pitkän ajan ja harjoituksen mukanaan tuomaa varmuutta ja tekniikan hallintaa. Toisten käsityksissä teokselle annettua pitkää valmistelu-aikaa, kypsytystä ajattelun ja ideoinnin tasolla, vaikka lopullinen teos olisikin fyysisesti valmistunut hetkessä.

Niin ”veronmaksajien” kuin kollegojenkin negatiivista arvostelua, jopa suuttumusta saavat usein osakseen taiteilijat, tai sellaisen taiteen tukeminen, joiden ei arvostelijoiden mukaan tarvitse osata *mitään*, - muuta kuin käynnistää moottorisaha performanssissa tai vetää jättimäistä sukuelintä perässään, rykäistä jotakin. Rykäistäkin varmasti saa, kunhan on ensin tehnyt jotain pitkällistä, osoittanut olevansa vakavasti otettava tekijä? Pitkä alalla toimiminen, siinä kiinni pysyminen, kokeneisuus ovat ammattilaisuuden tunnuksia. Ei keltanokille. Ammattitaiteilijuus on siis myös kestävyyslaji, josta ei saa liiaksi poiketa sivupoluille.

Käytännössä taide työnä on usein raskasta monisyistä luovimistyötä minimaalisen toimeentulon eteen. Milloin ja mistä hakea apurahaa, miten se vaikuttaa keikkatöihin, saako tämän muotoiltua ”sovitelluksi” työkkärissä? Jos otan tämän keikan, monenko kuukauden edut sillä nollautuu? Suostuukohan ”työnantaja” hoitamaan tämän vaikka matka- ja materiaalikuluina? Mistä mun eläke koostuu? Milloin alan maksaa myynnistä veroa tai alvia? Uusia töitäkin olisi tehtävä ja säästettävä galleriavuokraan.

Tämä jos mikä on riskibisnestä: Uskaltaako ensin hakea näyttelyaikaa 1000-2000 euron galleriasta, jos sitten ei saakaan apurahaa näyttelyn tekemiseen? Apurahaa saisi ehkä helpommin, jos näyttelylle olisi jo sovittuna tietty tila tietyssä aikana, budjettikin olisi silloin todenpitävämpi.

Apurahahakemukseen pitää listata muut vireillä olevat hakemukset, näyttääkö se pahalta, jos niitä ei ole tai onko niitä liikaa? Joku sanoi, että kun yhdeltä on saanut myönteisen päätöksen tulee sellainen helpommin toiseltakin. Kenet viitsii pyytää ja kuka olisi hyvä suosittelija? Miksi pitäisi tuntea joku, joka sanoisi jollekin, että tämä tyyppi on ahkera ja hyvä tekijä, ei riski? Miksei omat työt ansioina riitä? Vai riittääkö? Sitten pitäisi vielä keksiä millä rahoittaa materiaalit, joilla näyttelytyöt tekee ja niidenkin olisi hyvä olla valmiina tai ainakin mahdollisimman pitkällä jo hakemusta tehdessä. Nekin siis pitää tehdä ennakkoon ja ennakolla, omalla riskillä. Artisti maksaa.

Ja mikä tolkkua siinä sitten on, että omarahoitteisesti riskit tunnustaen tekee ilmaiseksi, jopa velaksi työtään, hoitaa sille mahdollisen rahoituksen ja jos onnistuu saamaan apurahan vaikka sitten takautuvasti, maksaa siitä noin puolet gallerialle vuokratuloina, usein sen lisäksi vielä kutsujen suunnittelun, painatuksen ja postituksenkin. Eikä gallerialla ole mitään velvoitetta myydä. Omansa, ehkä vähän enemmänkin se on jo saanut pois ja vielä näyttelyllä mainosta tilalleen. Tai jos myy niin tietysti voi ottaa vielä myyntipalkkiotkin päältä. Kai tässä nyt jotain outoa on? Maksukykyisille taiteilijoille suunnatussa tilanvuokrauksessa, taiteilijan ilmaisessa työpanoksessa, jolla turvata oma elinkeinonsa. Ja tämä kuluerä on apurahojen myöntäjillekin ihan ok? Että heidän myöntämillään rahoilla kannatellaan gallerioita pystyssä tai kierrätetään rahat joissain tapauksissa lähtökassaan?

Oman näyttelyn pitäminen tietyn tyyppisessä (tunnustetussa ja siksi tavoitellussa) tilassa tuntuu silti olevan tämän käsittämättömän rumban väärin monelle. Mikä tämän toiminnan on päätekijälle näin epäedulliseksi muokannut? Taiteilija ja maanviljelijä, alkutuotantoa, jota tukirahoin ylläpidetään ja joista toiset silti keräävät voiton. Tämäkin on sitä keskiraskaan sarjan toimijuutta. Kuhinaa saa harjoittaa vapaasti, halvalla ja omin ehdoin, nousevat nimet ja tähdet on pyydetty tallien suojiin. Surullista, että juuri taiteilijoiden tukemiseen tarkoitettujen apurahat luovat kohtuuttoman kilpailutilanteen taiteilijoiden välille, - kenellä on varaa pääsee näyttille. Tämä on asiantuntijoidemme valinta. Taiteilijuus ammattina ei ole kovin erityinen. Eikä sen haltijoita (puhutaan nyt sitten ammatin haltijoista) voi niputtaa yhtenäiseksi joukoksi, jonka toimille luoda pätevä ohjeistus. Alalta toisaalle ajautuminen on yleistä ja taiteen ”paskaduunitkin” alkavat näyttäytyä tavoiteltavilta. Kyse on työllistymiskyvystä ja siitä pudokkaista.

Ero muuhun työelämään kuroutuu molemmista päistä; taiteilijuudesta *perusammatteihin* ja takaisin, molempien vahingoksi. Joka ala saa sopeuttaa toimijansa epävarmuuteen ja pätkätöihin, itsensä ”koko pakettina” myymiseen, jatkuvaan päivitykseen, joita ennen pidettiin ammatinvalintakysymyksinä taiteen ja kulttuurin osalta. Tosin päättävät asemat tuntuvat taiteessa ja kulttuurissa usein aika pysyviltä. Ehkä heille halutaan suoda oikeus aikaan ja harkintaan, mahdollisuus pitkien tähtäinten suunnitelmiin ja strategioihin, *toiminnan kehittämiseen*, mutta onko se kehittynyt ja kehittykö se jatkossakin näin?

”Siinä missä vanhassa työssä vaadittiin keskittymistä ja sen pohjalta nousevaa autenttisuutta ja tarkkaavaisuutta uuteen työhön kuuluvat olennaisesti hajamielisyys, keskittymiskyvyn puute, hypähtely asiasta toiseen.”²⁷ Tätä on usein jo taiteen koulutus: jokaisen koulutettavan tulisi hallita mielellään kaikki tarjolla olevat välineet tai ainakin kokeilla kaikkia tekniikoita vähän. Miksi? Että voisi paremmin osallistua dissaavaan diskurssiin, mistä? Vai onko tämä sitä jo mahdollisen oman välineen koettelua, vähän kuin turvallista ja ohjattua vieraisa käyntiä? Uusia kokemuksia, jotka rikastuttavat tuotantoa? Vai onko taustalla ajatus, että opiskellaan nyt *kaikki kaiken varalta*, ettei mikään mahdollisuus jää tästä puutteesta kiinni? Että teoreettisesti voisit vastata kysyntään kuin kysyntään, tuottaa erilaisia *palveluja*. Vai voisiko taiteilijuuden vielä nähdä elämän mittaisena ammattina, jota taiteilija itse päivittää? Itse päättäen kenen tarpeisiin vastaten. Voidaanko tällainen etuoikeus tänä päivänä vielä myöntää jollekin ja kenelle? Miten tällainen oikeutus kohdistetaan *oikeudenmukaiseen* kohderyhmään?

Menestysammatteihin ei perinteisesti ole kuuluneet käytännön ammatit. Taiteilijuus täyttää siivun molemmista, mikä ei tee alalla toimista yhtään helpommaksi. Niin kutsuttu rehellinen palkkatyö on lajitoverien silmissä ymmärrettävää, ei nyt ihan toivotuin onnenpotku, mutta hyväksyttävää kuitenkin. Ainakin, jos ala liittyy jotenkin taiteeseen tai muusta työstään huolimatta silti taiteilee ahkerasti, toisin sanoen tekee myös omaa taiteellista työtään. Nykyään ketä tahansa saatikka kuvataiteilijaa saa onnitella siitäkin, jos onnistuu pääsemään töihin johonkin, mihin ei ole koulutettu, usein aloille, joilla ei edes ole erityisiä kelpoisuusvaatimuksia. Tästä saadulla korvauksella (noin 8.20-9.50 euroa/tunti) taiteilija voi vähänä vapaa-aikanaan harrastaa koulutustaan vastaavaa ammattia ja näin taiteen tekemisestä tulee kuvataiteilijan oheisammatti. Kelkasta voi tippua monella tapaa, eikä maisemaan paluu vuosien tauon jälkeen ole enää oikein uskottavaa taiteilijuutta. Aktiivista näyttelytoimintaa ei ole, eikä näin ollen perusteita taiteellisen toiminnan apurahoihin. Pitää siis olla aika kova jätkä ja hyvä aikatauluttamaan elämänsä suhdanteiden mukaan.

---

27 Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi: *Odotustila* - Pamfletti uudesta työstä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 2005, s. 86.

Yleistä ja ymmärrettävää on myös virallisesti työttömänä pysyminen. Kuvataiteilijaksi valmistumiseni aikoihin koulussa vierailleet ammattitaiteilijat antoivat käytännön neuvoja, siitä mitä missäkin virastossa kannattaisi kertoa ja jättää kertomatta. Lajitoverini pelkäsivät työkkäriin menoa, työvoimaviranomaisen haastatteluja. Mitä, jos vahingossa lipsauttaa, että on työhuone? Menettää korvauksensa ja millä sitä sitten elää? Ammattitaitona voidaankin tässä pitää luontevaa ammatistaan vaikenemista, ei sen esilletuontia. Vähättely opettaa kyllä vaikenemaan ammatistaan ja ammattitaitonsa ylläpidosta, vaikka ei kai työhuoneenpito enää ole työttömyyskorvauksen este? Eivätpä vaan ystävät koskaan uskaltaneet vähentää ihan oikeaa työhuoneen vuokraansa verotuksessa, jos vaikka työkkäri saa sen sitten jotain kautta tietoonsa. Vain vainoharhaiset selviävät, ehkä.

Pienikin apuraha piti siirrellä eri tileille ja sossuun menoa lykätä sen vuoksi, ennen kuin puskaradio kertoi sossuntädistä, joka oli kertonut apurahansa myöntäneelle taiteilijalle, että sosiaalitoimi kyllä tietää, että nämä rahat eivät ole tarkoitettu sinun ja perheesi elättämiseen vaan sinun työntekoosi. Samalla viikolla Kelassa kylläkin ohjeistettiin kuvataiteilijaa kotihoidon tuen hakemuksessa, että eiköhän ammatin kohdalle nyt kuitenkin kannata merkitä ”kotiäiti”. Silti, me otamme kyllä perheen *Kaikki* tulot huomioon. Niin apuraha on tuloa, kun olet muistakin etuuksista riippuvainen, mutta se muuttuu ei- tuloksi, kun laskemme tuloihin pohjautuvia korvauksia. Muista siis kertoa meille aina kaikki etukäteen, myös tulevat suunnitelmasi ja me annamme sinulle tilannekohtaisesti tehdyn päätöksen takautuvasti tilanteestasi ja oikeuksistasi. Älä nyt vaan ala salailemaan. Meillä on oikeus takaisinperintään. Taiteilija kouliintuu olemaan yhtä täällä, toista tuolla.

Mutta taidetta on tehtävä, tauotta ja tuotava se ammattimaisesti näyttille, ainakin mikäli uskomme yhä Tampereen taiteilijaseuran entistä toiminnanjohtajaa Marjukka Heinoa, joka ohjeistaa ja avaa käsitystään ammattitaiteilijuudesta Erkkilän ja Vesasen teoksessa näin: ” Henkilöä ei tee ammattitaiteilijaksi vielä se, että hän maalaa keittiön pöydällä kukkatauluja, joita häneltä ostetaan paljon.”²⁸ Heinon mukaan myöskään taidekoulun käyminen sinänsä ei riitä. Ammattitaiteilijana ei hänen esimerkkinsä mukaan voi pitää itseään ”henkilö, joka on taidekoulun jälkeen mennyt naimisiin, tehnyt lapsia eikä ole maalannut ja pitänyt näyttelyitä ennen kuin eläkkeellä.”²⁹ Näitä eläkeläisiä en tunne, mutta 70-luvulla syntyneelle lajitoverilleni on kyllä ehdotettu työkyvyttömyyseläkettä jo muutama vuosi sitten, kun hän ei työvoimaviranomaisten mukaan työllistynyt millään! Mutta hän onkin toiminut kuvataiteilijana koko ajan, pitänyt salaa työhuonetta, seissyt leipäjonoissa ja ottanut lainaa maksaakseen pääkaupunkiseudun galleriavuokria.

---

28 Erkkilä & Vesanen 1989, s. 20.

29 Ibid., s. 20.

Ne jotka eivät *menesty*, tule huomatuiksi, ylitä ammattilaisuuden kynnyistä tai ymmärrä vaihtaa alaa ajoissa, niputetaan asiantuntijoiden toimesta muiden ”vähäosaisten” joukkoon soveltavan taiteen hankkeisiin tai muihin työllistämishankkeisiin. Tämä on kuvataiteilijan uusi ammatillinen ”erityisyys”, joka määritellään ei ammattitaidon, vaan jonkin puutteen, yleensä työpaikan puutteen kautta. ”Syrjäytyneet” ovat sellaisia yksilöistä koostuvia ryppäitä (eivät yhteisöjä), joita yhdistää vain saman puute. Heidät on määritelty yksinomaan negatiivisesti, ikään kuin he olisivat vapaita elektroneja vailla minkäänlaisia sosiaalisia kiinnikkeitä.³⁰ Taiteilijoilla on tarttumapintaa, kiinnikkeitä, syrjäytyneiksi heitä ei voida niputtaa, syrjäytetyiksi ajoittain kylläkin. ”Työttömyyden” kierre katkaistaan hetkeksi, mutta hankkeet ovat usein räätälöity kestoilta ja rahoitukseltaan niin pieniksi, ettei seuraavakaan työttömyysjakso (jolloin usein voi keksittyä oman taiteensa tekemiseen) rakennu ansiosidonnaisen, vaan peruspäivärahan varaan.

Taiteilijoiden määrän kasvu sekä osaltaan sen vuoksi taiteilijuuden sosiaalisesti ongelmaksi (työllistymättömyys, loiselämä) määrittäminen ovat siirtäneet puhe- ja päätäntävällän asianomaisilta asiantuntijoille yli ammattirajojen. Taiteilijoita on aivan liikaa, jotta heidät vielä nykyään voitaisiin nimetä luoviksi neroiksi, joille muinoin oli suotu tietty ”boheemius” ja ajoittainen elättinäkkin olo, suojattius. Taiteilijoita on aivan liikaa, suhteessa siihen voitaisiinko heistä yhteiskunnassa pitää taiteilijoina huolta. Siksi, jollei taiteilija, siinä missä muutkin, tuota taloudellista hyötyä, voittoa, jonka kautta voisi vähintäänkin huolehtia itsestään, on henkilön jollain muulla tavalla oltava hyödyksi. Osallistuttava yhteiskunnan antaja- ei vain saajapuolen toimiin usein yhteiskuntapalvelua muistuttavan kulttuuriharrastustoiminnan parissa. Silti samaan aikaan taiteilijat, etenkin ne menestyneet, ovat niin *pieni* marginaaliryhmä, ettei heidän palkka-, verotus- ja eläkeasioihinsa tunnuta saavan mitään erityissäädöstä tai helpotusta kirjattavaksi.³¹

Tähdet ja tähteet ei ole vain kirjoittajan päänsisäinen ajatusmalli kuvataiteilijaksi kouluttautuneiden karkeasta jaosta menestyneisiin ja muihin. Tätä mallia taiteen kenttä sisäisesti pyrkii vahvistamaan, pilkkoen ja hierarkisoiden mahdolliset yhtenäisemmät rintamat ja yhteisöt mahdottomuuteensa. Tähdet ja tähteet ovat välttämättömiä taiteen ja toimijoiden uskottavuudelle. Ilman tähteitä eivät tähdetkään erottuisi maisemasta kirkkaina. Tähteys on poikkeusyksilön hetkellistä neroutta, jossa yksilöä *taiteen* tekijänä korostetaan.

---

30 Castell, Robert, *Sosiaalinen turvattomuus - Mitä on olla suojattu?* 2003, suom. Tiina Arppe. Kelan tutkimusosasto, 2007, s. 33.

31 Mm. *TAKU* 2/2011 Merja Isotalo: Luovasta taloudesta luovaan luokkaan, Tarja Cronbergin haastattelu, s. 4-6.

Hyvin lyhytelokuvamainenkin videotaideteos on taiteilija Y:n teos, jonka credit -osio jää usein yleisöltä salaiseksi, kun taas hyvin videotaideteosmaisen lyhytelokuvan lopputekstit kiitoksineen ovat luettavissa usean ruudun verran. Lopputekstit tai niiden puuttuminenkö tässä erottaa nykytaiteen elokuvataiteesta, taiteilijan, tekijästä? Kenelle nämä erot tulee tehdä näkyviksi, ketä nämä erot lopulta kiinnostavat ja ketä ne palvelevat?

Olisi kohtuutonta syyttää jaotteluista vain maisemaa, siinä ylläpitämiämme rakenteita, itse vaietessamme, ulkoistaessamme äänemme asiantuntijoille, joiden oletamme puhuvan *puolestamme* paremmin kuin me itse. Luotamme näihin asiantuntijoihin aivan liiaksi, itseemme liian vähän. Tämä luottamuksen puute ja ulkoistus saa meidät usein toimimaan tavalla, joka ei välttämättä koidu itsemme parhaaksi. Se on toki yksi keino selviytyä, toisinaan menettäen ne harvatkin ominaispiirteemme joita meillä joskus oli.

Milloin taiteilija on ammattilainen ja milloin taiteilija on työtön? Onko taiteilijan oltava taidemarkkinoiden ja tulevaisuudessa ehkä myös SOTE -puolen käytössä, kuten työtön on työmarkkinoiden? Mitkä ne taidemarkkinat ovat: joku kuraattoreille ja galleristeille suunnattu eliitin torihappening? Art market? Joku suuri messutapahtuma, jonne yrittää päästä valituksi vai mitä? Sittenkö niitä työtarjouksia alkaa tulla? Ihan hyvinhän jopa Suomessa on alkanut mennä niillä taiteilijoilla, jotka ovat tulleet valituiksi esimerkiksi Venetsian biennaaleen.³² Ehkä taide on kuitenkin yhä jollain tapaa pyhää, tai ainakin arvokasta. Eri tavalla kuin viihde. Muutenhan meillä olisi jo kuvataiteen Idols, tai Huipputaiteilija haussa tai Suomen unelmien taiteilija. Ja tätä kirjoittaessani se varmistui: MTV 3:n reality show kuvataiteilijoista. Kattellaan...

Markkinat Suomessa ovat pienet, joten tasokastakin ylitarjontaa syntyy helposti ja juopa tunnettujen ja huonosti toimeentulevien välillä on ilmeinen. Sitä tylympänä ammattiliittojen kriteerit ja jo tunnustettujen taiteilijoiden vienti ja jatkuva tukeminen näyttäytyvät. Ammattiliitot eivät oikein rohkaise uutta tulokasta alalle. Suomen Taiteilijaseura ilmoittaa olevansa 3000 ammattikuvataiteilijan edunvalvoja³³ ja jatkaa kotisivujensa jäsenpalveluosiossa: ”Suomen Taiteilijaseura tarjoaa jäsenliittojen jäsenille erilaisia palveluita, joiden tarkoituksena on antaa tukea taiteilijan ammatissa toimimiselle sekä edistää taiteilijan valmiuksia harjoittaa ammattiaan.”

---

32 Kansainvälistymisen merkityksestä menestyksessä mm. Karttunen, Sari: ”*Kun lumipallo lähtee pyörimään*” - Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 36, 2009.

33 www.artists.fi/ (3.5.2011).

Mikäli taiteilijuus työnä olisi ammatillisesti rinnastettavissa työntekoon luulisi ammattiliittojen ja seurojen ajavan heikoimmassa asemassa olevien etuja ja ”valmiuksia ammatin harjoittamiseen”, heiltä ovien sulkemisen sijasta. Etenkin jos rahoittaja-sijoittaja puolella ammattiliiton jäsenyys yhä toimii laaduntakeena.³⁴

”Tärkein kriteeri jokaisen viiden kuvataiteilijoiden liiton jäsenyydelle on taiteellinen pätevyys. Sitä arvioidaan teoskuvien, näyttelyiden ja kilpailujen perusteella. Jäsenkriteerit ja jäsenyydestä päättävä kokoonpano vaihtelevat liitoittain.”³⁵ Seura ilmoittaa siihen itseensä kuuluvaksi valtaosan suomalaisista kuvataiteilijoista.³⁶ Vai onko ajatuksena sittenkin se, että vain Suomen Taiteilijaseuraan jonkin kytköksen kautta kuuluvat ovat niitä Suomen *ammattikuvataiteilijoita*, vertaisarvioinnin kautta *taiteellisesti päteviä*? Parhaimmista asemassa kentällä ovat ne, jotka ovat päässeet näyttely- tai apurahaputkeen tai eivät muuten ole pakotettuja toimimaan apurahojen ja palkintojen varassa. Tuki jo tunnetuille ei sisällä sijoitusriskejä. Mutta harvoin se kiinnostavin taide on syntynyt varmalta pohjalta, tietyllä rahalla ja tietyssä ajassa, ulkoa myönnetyn pätevyyden turvin.

Karuna esimerkkinä nuorempi lajitoverini kertoo eräästä kansainvälisesti tunnustetusta, *kuuluisasta* suomalaisesta taiteilijasta, joka oli pyydetty luennoimaan työstään opiskelijoille. Taiteilija oli kaunis ja vaikutti niin vilpittömältä puheessaan, kyllä hän varmaan sitä olikin ja pommi hänen ymmärtämättään putosi. Samoin arvostus ei hänen työtään, vaan sen tukijoita ja koko apurahajärjestelmää kohtaan. Taiteilija kertoi projekteistaan ja rajoittuneisuudestaan yhden välineen käyttäjänä, residensseistä, apurahoilla työskentelemisestä, kahden maan välillä elosta. Aika mukavanoloisesta taiteilijan elämästä ja työnteosta, tietenkin. Ja sitten, sukulaisten köyhyydestä, miten heillä ei ikinä ole varaa lähteä minnekään lomalle!

Tästä hän oli saanut idean miten saada ”köyhä” serkkunsa nelilapsinen perhe lomalle hänen luokseen ”kakkos”-maahan. He tekevät serkun lapsista videotaideteoksen! Tälle projektille haetaan rahoitusta. - No, onneksi serkku oli tanssija ja serkun mies muusikko: serkkuhan voi tehdä vaikka lapsille koreografian ja mies säveltää elokuvamusiikin ja *kuuluisa* taiteilija voi kokeilla ilmaisuaan uuden välineen, videon kautta. Tätä myönteisen apurahapäätöksen saanutta videotaideteosta, jota taiteilija oli vähän kainostellen ”liikkuvan kuvan ammattilaistenkin” mahdollisesti läsnä ollessa esittänyt ei kai ole nähnyt juuri kukaan muu. Teos ei ole taiteilijan omassa teosluettelossa, ei edes mainintana kotisivuilla, joten ehkä taiteilija itsekään ei pidä teosta oman taiteellisen työskentelynsä osana?

---

34 Karttunen 1988, s. 13.

35 www.artists.fi/tietoa_toiminnasta/usein_kysyttya (3.5.2011).

36 www.artists.fi/tietoa_toiminnasta/usein_kysyttya (3.5.2011) : “Suomen Taiteilijaseuraan kuuluu jäsenliittojen kautta noin 2800 suomalaista ammattikuvataiteilijaa eli valtaosa suomalaisista kuvataiteilijoista.”

Tässä karua viestiä kentän uusille tulokkaille siitä, missä järjestyksessä mikäkin mahdollistuu, ensin luo nimi, sitten voit tehdä mitä vain ja sinulla on *heidän* tukensa.

Suomen taidemarkkinoiden tarpeita täyttämään riittäisi määrällisesti hyvinkin pieni joukko. Loput ovatkin jonkinlaisella varasijalla, aikatauluttaen arkensa apurahahakemusten deadlineilla ja muilla ansioitumismahdollisuuksien kyttäyksillä. Töitä ja teoksia on tehtävä, saatava hakemuksiin uudet teoskuvat. Taiteilijoiden vertailukelpoisiksi saattaminen rajallisten resurssien puitteissa luo edellytykset mitata sitä mikä arvioidaan toteuttamisen arvoiseksi. Valinnat apurahan saajiksi tai näyttelyyn kuratoiduiksi ohjautuvat pitkälti tunnettuuden perusteella, jota kukin ylläpitää tavallaan tai *mahdollisuuksiensa mukaan*. Maine, liitot ja suosittelijat ovat valttia; sen lisäksi ketä tunnet on valintatilanteissa myös hyvä korrektisti vihjaista siitä, ketkä tuntevat sinut. Muuten valintaprosessia ohjaa helposti tietämättömyys todellisista ansioistasi, joka ei olekaan itse taiteellinen työsi vaan pätevyytesi osoittava ulkoinen verkosto ja sen vakuuttavuus.

Tämä jatkuva yrittäminen, oletettuna haluttuna aineksena esittäytyminen on hyvin samankaltaista kenen tahansa töihin pyrkivän kanssa. Tunnistusrivistä leipäjonoon ja takaisin, kulkematta näyttelyn tai apurahatyöskentelyjakson kautta. Vähämäki kuvaa tilannetta työmarkkinoilla lohduttomuudessaan osuvasti: ”Eivätkö kaikki keinot, joilla ihmisiä pidetään ”työmarkkinoiden käytössä” muistuta jollain oudolla tavalla kidutusta: pakko valvoa koko ajan, pakko pelätä mitä tahansa, pakko odottaa pääsyä jonnekin, pakko paljastaa itsensä kokonaan?”³⁷ Eikö vähän tähän tapaan toimita käytännössä jopa ei-niin-ammattilaisten *taidemarkkinoillakin*?

---

37 Vähämäki 2009, s. 172.

Nälkätaiteilijasta koulutettuun velkartaiteilijaan

Taiteilijuus ja toimeentulo ovat jälleen kiinnostuksen kohteina Opetus- ja kulttuuriministeriötä myöten.³⁸ Silti lainaan tässä jo Sari Karttusen lainaamaa komiteamietintöä vuodelta 1942, jonka ajankohtaisuutta voi vain surkutella, kuten tähänkin asti. ”__ huomattava osa vapaista kuvataiteilijoistamme elää tilapäisansioiden ja satunnaisten tulojen varassa, ja valitettavan monet eivät saa täyttä toimeentuloa omalla työllään, vaan heidän on turvauduttava omaisten avustukseen, kasvavaan velkaantumiseen tms. Eräiden tulot olivat niin satunnaisluontoisia, etteivät asianomaiset voineet edes arvioida vuosiansioidensa määrää.”³⁹ Karttunen tiivistää 1980-luvulle sijoittuvan tutkimuksensa viimeisessä kappaleessa: ”Kuvataiteilijoiden kasvava joukko taistelee keskenään riittämättömistä apurahoistaan. (...) Huonoiten apurahanjaossa menestyivät yleensä nuoret, naiset ja ammattiliittoihin kuulumattomat taiteilijat. Järjestäytyneisyys ja vakiintuneisuus on valttia; julkinen apurahapolitiikka tukee asemansa varmistaneita taiteilijoita ja vallitsevaa tilannetta.”⁴⁰

Pauli Rautiainen puolestaan on tutkinut vuonna 2006 kielteisen apurahapäätöksen saaneita ja totesi nuorten naispuolisten kuvataiteilijoiden olevan kaikkein heikoimmassa asemassa.⁴¹ Hän tilastoi myös 11%:n naispuolisista taiteilijoista ilmoittaneen elinkumppaninsa, tavallisimmin miehensä, rahoittaneen taiteellisen työskentelynsä.⁴² Sukupuolikiintiötä ei taidekoulutuksessa ole, mutta alalle hakeutuu ja valinnan kautta seuloutuu huomattavasti suurempi määrä nais- kuin miespuolisia tutkinnon suorittajia.⁴³

Ehkä aiheetta, mutta huolestuin silti kehityskeskustelun puheenvuorosta, jossa ehdotettiin SOTE - puolta kuvataiteilijoiden kumppaniksi, -tulevaisuudessa ehkä jopa koulutukseen sisällytettäväksi valinnaiseksi osaksi? Vai seurattiinko tässäkin vain ministeriön ohjeistusta taiteen *uusista asiakkaista* sosiaali- ja terveyshuollon piiristä? Ei kai sisällöllisesti vähintään kohtalaisesti, toisinaan jopa hyvin kehittynyt kuvataiteen koulutus nyt lähde laimenemaan vielä lukuisista välineiden hallinnoista kivaksi puuhasteluksi yhdessä, muun ”kutsumuksellisen” matalapalkkaisen työnteon ohessa? Työllistymättömyyden vuoksiko kuvataiteilijoiden koulutusta halutaan entisestään laventaa? Ne lajitoverini, jotka yhä opiskelevat alaa, toivoisivat nimenomaan syventymisen, johonkin keskittymisen, erikoistumisen mahdollisuutta. Mutta entä sen hyöty?

---

38 Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12.

39 Karttunen 1988, s. 19. (lainaus: Komiteamietintö 1941:2: keskiluokkakomitean mietintö.)

40 Ibid., s. 102.

41 Rautiainen 2008, s. 54.

42 Ibid., s. 50.

43 Arpo Robert (toim.): *Taiteilija Suomessa* -taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Helsinki: Taiteen keskuustoimikunnan julkaisuja n:o 28 (mm. Karhunen, Paula ja Karttunen, Sari) 2004.

”Vanhainkoodissa, päiväkodeissa ja muissa laitoksissa saadaan taiteesta ja sen tekemisestä ei niinkään yhteisöllisyyttä, vaan virikkeellisyttä. Cronberg toteaa, että jos tähän toimintaan laitetaan rahaa, niin toisesta päästä eli sosiaali- ja terveydenhuollosta säästetään. Taiteilijoille hyöty tulee siitä, että taiteen arvostus kasvaa. Kutsumustaiteilijan myynti, jonka mukaan taiteilijat juovat nekin rahat, mitä tulevat eikä tarvitse tehdä mitään, muuttuu. Ihmiset näkevät taiteen merkityksen, kun ovat taiteen ja taidelähtöisten menetelmien kanssa itse tekemisissä.”⁴⁴

Anteeksi tätä pitää nyt purkaa vähän, että ymmärrän:

- 1) Yhteiskunnallinen hyöty tulee siitä, että SOTE- puoli säästää ja laitoksissa on virikkeellisempi = lystimpi olla. Joo, ihan ok. (Ja taiteilijakin työllistetään tavalla tai toisella.)
- 2) Myyttinen juomiskäsitys ei taida olla ihan päivitettyä dataa tältä vuosituhannelta asenteellisuudessaan?
- 3) Mutta se, että näiden laitoksessa olevien ihmisten näkemä taiteen merkitys lisäisi taiteen arvostusta? Hmph, lapsia voinee kasvattaa ja *sivistää* taiteen keinoin; tulevaisuudessa sen kuluttajiksi, mummut ja vaarit saavat muutosta laitoksen päivärytmiin. Taide kenties auttaa unohtamaan sairaalassa kivun, muttei sieltä lähdettäessä muistuta hankkimaan sitä ja muut laitokset...?

Onko näiden raporttien laatijoiden ja muiden hyvinvointikulttuuria edistävien asiantuntijoiden mielestä LAITOKSISSA OLEVAT ihmiset niitä, jotka oikeasti taiteen merkityksen ymmärtäessään pystyvät lisäämään taiteen arvostusta taiteilijoita hyödyttävällä tavalla?

Itselläni on se käsitys, että laitoksissa ollaan saamassa hoitoa (päivä- tai lääketieteellistä), joskus holhouksen tai erityisen valvonnan alaisina. Ei se taiteen arvostuksen ääni laitoksista lasten, vanhusten ja potilaiden suusta sen voimakkaampana ja pidemmälle kuulu kuin toistaiseksi *vapaan*, avotaiteilijankaan ääni. Pientä puhetta yhteishyvään ja velvollisuudentunteisiin käärittynä. On toki myönteistä, että laitosympäristöjä piristetään, toimintaa monipuolistetaan, taidetta hankitaan, toisinaan saadaan sille näin jopa julkisuutta. Tämä julkisuus tosin painottuu useimmiten tempausten yhteiskunnallisuuteen, erityisryhmien taiteella osallistavuuteen tai yhteisöllisyyteen kuin taiteeseen. Tässäkö taiteen markkina-arvo? Väitän silti, että oikeasti taiteilijoille hyödyllisempää olisi lisätä ymmärrystä ja nuijia taiteen arvostus taiteena läpi niillä tahoilla, missä asioista päätetään ja missä ääni on mahdollista saada kuuluville. Ja missä oikeasti on rahaa. Ei sitä ainakaan uutisoinnin perusteella vanhustenhuollossa tai nuorisotyössä tunnu olevan. Onko tämä enemmänkin semmoinen kaksi kukkaroa muuttuu yhdeksi yhteiseksi - säästökuuri?

---

44 TAKU 2/2011, *ibid.*, s. 6.

Jo ammatissa toimivat lajitoverini lähtisivät mieluummin esimerkiksi rakennuspuolen yhteishankkeisiin kuin tällä tavoin markkinoiduille työkeikoille hoitolaitoksiin. Rakennuspuoli prosenttitaidekytköksineen on halunnut taiteilijan mukaan nimenomaan taiteilijana, ei jonkin muun ehkä akuutimmankin puutteen paikkaajana. Kuinka paljon juuri kuvataiteilijoita olemattomine ansaintamahdollisuuksineen voi moraalisesti velvoittaa yhteishyvään ja kulttuurisen hyvinvoinnin edistämiseen, jota hallinnoivat ihan eri tahot kuin taiteen toimijat?

Taide on turhuutta, mutta kuinka tarpeellista, suorastaan välttämätöntä turhuus elämässämme tänä päivänä onkaan!

Ammatin arvostuksesta kertoo siihen ulkopuolelta kajoaminen ja sisäisestä ongelmallisuudesta samalla myös taidekentän oman maisemansa raivaustyö, harvennus tähteiden uudelleensijoitteluna muihin maisemiin, toisten toimijoiden alaisuuteen. Motiivittomat lajit ja ne, jotka eivät muutu kiinnostavaksi tai edes oheistyöllisty muuttuvat jonkin ajan kuluttua huolestuttaviksi, silmälläpidettävien lajiksi, jotka vetävät itseensä negatiivisen toisen kentän huomion muodostuessaan sosiaalisiksi ja taloudellisiksi ongelmiksi muille. Jo nyt kuvataiteilijuus on sosiaalinen ongelma ja esimerkiksi Claes Anderson tyrmää taiteilijapalkka-ajatuksen uuden loisloukan luojana.⁴⁵ Kuvataiteen kentälläkin suhtautuminen kuvataiteilijoiksi koulutettavien määrään on ristiriitaista. Cronberg toteaa koulutuksesta:” –Jos luova työ otetaan vakavasti, on oltava ammattitaiteilijoita, eikä heitä voi olla liikaa. Ei tuoteta työttömiä, vaan kohdistetaan toimia niin, että he löytävät työpaikan.”⁴⁶

Oikeasti, tulisiko näiden seimiasteella olevien kuvataiteilijoiden koulutusta jatkaa samaan tahtiin tulevaisuudessa, kun luovasta taloudesta huolimatta ja osittain juuri siksi vain pieni osa heistä onnistuu luovimaan tiensä taiteellaan elämiseen, palkkatöihin tai edes palkkatukiin? Opintolainan nostoon heillä on ollut yhtäläiset edellytykset, kuin minkä tahansa muun alan opiskelijalla. Mutta moniko maksaa kuvataiteilijaksi kouluttautumisen (keskimäärin 4-6 vuotta) koulutustaan vastaavalla työllä? Ja miten tällainen *uusi* kuvataiteen monialainen koulutusohjelma markkinoidaan siihen mahdollisesti pyrkiville? Lapin Yliopistossa alkaa 2011 syksyllä Soveltavan taiteen maisteriohjelma, joka soveltaa taidetta matkailussa. Nähtäväksi jää mikä kunta ehtii kehittää taidekouluunsa tulevaisuuden hoitotaideohjelman. Ainakin omassa mielikuvissani näitä läheinen ”Askarruttaja koulutus” (35ov) sekä ”Hyvinvointikäsityö” ovat jo tarjolla ainakin Kankaanpään opistossa.⁴⁷

---

45 *Kulttuuri kuuluu kaikille* - Vasemmistoliiton vaalikeskustelu taiteilijoiden toimeentulosta, Kulttuurikahvila Hertta, Tampere 12.4.2011.

46 *TAKU 2/2011*, *ibid.*, s. 6.

47 *Motiivi 5/2011*, Kankaanpään opiston mainos, s. 43.

Usein koulun jälkeinen kuvataiteilijan ammatissa käynnistyminenkin aloitetaan velkasuhteella. Nyt on luotava nimi, tultava joksikin ja se, että pitää oman näyttelynsä kertoo jo jotain, ainakin sen rivin verran cv:ssä vakavasti otettavasta taiteilijuudesta, sinnikkyudesta ja avaa mahdollisesti uusia ovia tulevaisuudessa. Tähän ei myönnetä mitään yrittäjän starttirahoja ja harva apurahan myöntäjä tekee riskisijoituksen juuri koulusta valmistuneeseen, vielä itsenäisesti kykynsä osoittamattomaan taiteilijaan. Tämä on täysin vapaaehtoinen ala ja kaikki riippuu loppujen lopuksi sinusta itsestäsi. Eli, etsi työhuone, hanki välineet, hae näyttelyaikoja ja ala hommiin. Nyt kannattaa hakea seurojen jäsenyyksiä, alkaa verkostoitumaan, olla jumalauta aktiivinen taiteilija. Lainaa galleriavuokrat jostain, näy jossain (sopivasti) kilvoittele ammattilaisuuden ajatuksessa, elä niukkuudesta –näytä niille, ehkä joskus vielä sinutkin löydetään.

Entisajan nälkätaiteilijasta on tullut tämän päivän koulutettu velkataiteilija, joka tekee työnsä ilmaiseksi ja jollei apuraha taaskaan sattunut omalle kohdalle, rahoittaa myös näyttelynsä omasta pussistaan. Taiteilija on yhteiskunnallinen ammatti, jossa toimii yhdensuuntainen riippuvuus. Tämä yhdensuuntaisuus ikään kuin oikeuttaa jakamaan taiteilijat kunnioitusta herättäviin ja niihin, jotka eivät sitä ansaitse. Kunnioitusta herättävien työskentelyä tuetaan, se on esittely- ja vientikelpoista. Tukea vaille jääneiden avuntarve ja siitä riippuvuus ovat heidän oma ongelmansa. Avuntarve on oikeutettua vasta, kun olet tarpeeksi hyvä.

Taideyhdistykset, seurat ja liitot ovat viimeisten vuosikymmenien aikana vakiinnuttaneet asemiaan; kasvattaneet jäsenmääriään, pitäneet osaltaan huolta kuvataiteilijoiden järjestäytymisestä ja edunvalvonnasta, pyrkien *hyvään*, vahvistaen samalla verkostoitumisen, johonkin kuulumisen, hyväksytyksi tulemisen tarvetta. Bourdieuta mukaillen objektiivinen merkki jollekin kentälle kuulumisesta on se, että aiheuttaa vaikutuksia siinä, edes hallitsevassa asemassa olevien yrityksen sulkea ulkopuolelle. Tavallaan olet siis jo *inessä*, kun sinua ei päästetä sisään.

Olet melkein samanlainen, et vain riittävän hyvä. Kun ainakin oletat tullessi huomatuksi ja koet olevasi seuramme mittainen, hae toki rohkeasti jäseneksi.

Se, mitä kelvollisena ammattilaisena jäsenmaksuasi vastaan saat on ensisijaisesti *tieto*. Tieto osallistumisen, osaksi tulemisen mahdollisuuksista. Kyse ei ole mistään luottamuksellisesta salatiedosta ja myönteistähän keskitetty tiedonjako on. Kyse ei ole tiedon *hallinnasta*, vaan sen jakamisesta. Lähes sama tieto on tosin pienellä vaivannäöllä etsittävässä suoraan apurahoja myöntävien ja residenssejä tarjoavien säätiöiden ja toimikuntien kotisivuilta ja kotiseutunsa ajankohtaiset näyttelyt löytää siihen halukas ilman henkilökohtaista kutsuakin. Tieto mahdollisista työtiloista ja -keikoista kuuluu luonnollisesti vain jäsenistölle, näinhän se menee joka paikassa.

Riittääkö jäsenyyteen pyrkimiseen tällaiset käytännön edut vai onko tavoiteltavampaa sittenkin tieto joukkoon hyväksymisestä, virallisesti tunnustetuksi tulemisesta? Hyväksynnästä, joka on ammatillisen identiteetin, värien yhteensopivuuden julkinen osoitus. Tässähän alkaa olla kyse inhimillisistä asioista, hyväksytyksi tulemisesta, lähes omana tai ainakin ammatti- itsenään kaiken bisneksen ja uralla meritoitumisen takana.

Mielestäni on silti aiheellista kysyä onko juuri *ammattiliitto*, toisinaan jopa paikallinen seura vertaisarvioitsijoineen oikea taho ammatillisuuden oikeutuksen myöntämiselle, sen erityisyyden asettaessaan? Kuinka uhattu on seuran ja liiton uskottavuus ja kenen kannalta, jos jäsenkriteerit höltyvät? Mitä ammattiliitoille ja seuroille kävisi, jos sinne kelpuutettaisiin, muitakin kuin dogmat täyttäviä yksilöitä? Tuomalla norminsa esiin liitot tosin antavat perusteet, luovat järjestyksen, tekevät eron ammatillaisen ja harrastelijan välille ja antautuvat näkyvien normiensa myötä arvostelulle. Arvostelu tosin on vaimeaa, joku ulkopuolelle jäänyt puhisee hetken kannustaville lajitovereilleen tai harmittelee yksinänsä, koska arvostus on yhdistysten puolella.

Onko taiteilijoiden kilpailutus, pisteytys ja paremmuusjärjestyksen luomiseen pyrkiminen onnistunein tapa tähtien kirkastamiselle, uusien löytämiselle ja mitä vaikutuksia tällä on muuhun kentän toimijuuteen?

Lajitovereillani on monia uskomuksia uran kannalta olennaisista jäsenyyksistä ja niiden mukanaan tuomista ammatinharjoittamisen edellytyksistä. Onpa jopa puhuttu (tietoinen passiivin käyttö), että ammattiliiton jäsenyys olisi ikään kuin puolto, vakuutus rahoittajille, että meidän tallista kyllä löytyy taidokkaampaa tekijää (sertifikaatit luonnollisesti liitteenä), johon satsata, kuin kesannoivilta laidunmailta, joissa ei ole mitään *laadunvalvontaa*. Siis, että liiton, ei nyt ihan paikallisseuran jäsenyys olisi *melkein* yhtä tärkeä rivi esim. apurahalomakkeissa kuin suosittelijat? A-haa..

Eikä tämä mikään turha luulo ollutkaan. Sari Karttunen toteaa tutkimuksessaan kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulta seuraavaa: ”Itseoppineita ”villejä” taiteilijoita ei enää nouse esiin samassa mitassa kuin muutama vuosikymmen sitten, tai jos nousee niin heidän tiensä Suomen kuvataidemaailman ytimeen on kivinen. Kuvataiteen ammattiliitot ovat viime aikoina alkaneet ottaa kokelasjäsenikseen suoraan tietyistä taidekouluista valmistuneita taiteilijoita. Liittojen jäsenyys merkitsee pääsyä puolivaltiolliseen korparatiiviseen apurahojen ja palkintojen jakamisen ja taiteen infrastruktuurin kehittämisen verkostoon. Valtaosa julkisen vallan apurahoista menee kuvataiteilijoille, joilla on yhteys Suomen Taiteilijaseuraan: ammattiliittojen jäsenille tai muille matrikkeli taiteilijoille. (...)

Se (valtio) on toiminnallaan pakottanut kuvataiteen kenttää järjestäytymään entistä tiiviimmin. Toisaalta se on tätä kautta vahvistanut taiteilijoiden keskinäistä eriarvoisuutta. Tässä maassa on hyvin vaikeaa toimia kuvataiteilijana kuulumatta Suomen Taiteilijaseuran alajärjestöihin.”⁴⁸

Taiteilija- ja näyttelytyöryhmistä polveutuneiden ammattiliittojen on siis voitu katsoa ylläpitävän rekisteriä pätevistä ammatinharjoittajista. Tämä rekisteri lienee kuitenkin käytännössä palvellut jäseniään enemmän juuri apurahojen myöntäjiä ja mahdollisia ostajia etenkin tilanteissa, joissa taiteilija tai hänen työnsä eivät ole apurahan myöntäjälle muuta kautta tuttuja.

Muistutankin vielä tässä lajitoverini esimerkistä menestyneen taiteilijan apurahasta köyhän sukulaisperheen lomamatkan mahdollistajana. Näiden tulkintojen myötä *taiteellista laatua* mitataankin välillisten (koulutus, merkittäviin näyttelyihin osallistuminen, kokoelmiin pääsy jäsenyydet, tunnettuus) kriteerien kautta -kriteerien, jotka ovat itsessään lähes samat kuin ammattiliiton täysjäsenyyden. Olennaista on siis jäsenten lajipuhtaudesta ja uskottavuudesta huolehtiminen, myös seurojen uskottavuuden tähden. Uskottavuus on valtaa.

Tiukat jäsenkriteerit pyrkivät pitämään yllä *laatua* sekä varmistamaan niukkojen etujen päätyminen omalle jäsenistölle. Tiukoista jäsenkriteereistä huolimatta liittojen ja seurojen jäsenmäärät ovat kasvaneet huomattavasti, mikä osittain selittyy kokelasjäsen-käytännöillä. Yhä useammissa tilanteissa saadaan kuitenkin huomata, ettei toisten *ammattilaisuudesta* poissulkeminen millään tavoin lisää oman aseman pysyvyyttä. Tämä lajipuhtauden varjelu muistuttaa oudolla tavalla Jukka Relanderin luonnonsuojelunäkemyistä: ”Ajatellaan vaikka luonnonsuojelua. Suojelu ei kohdistu luontoon itseensä, vaan joko aidattuun tai rauhoitettuun puustikkoon (koosta riippumatta), joka eristetään ympäristöstään, tai johonkin eliölajiin, jonka lisääntymistä aletaan suosia sen vihollisten kustannuksella. Valtaosa niin kutsutusta luonnonsuojelusta on suuruusluokastaan huolimatta puutarhurointia eli luonnon vaalimista vasta sitten kun se ensin on kesytetty, mitattu, määritelty ja selitetty tyhjäksi. Tosin parempi sekin kuin viimeisten koskemattomien lämpäreiden kyntäminen ”uudistuvaksi metsäksi”.⁴⁹ *Rakennetut* ja vahvasti mielikuvin ylläpidetyt olosuhteiden luomat etuoikeudet ovat horjumassa ja joutomailta kuuluu pakoton tekemisen riemu.

---

48 Karttunen 1988, s. 101.

49 Relander 2004, s. 140.

Omassa lajitutkimuksessani olen havainnut ihailtavaa välinpitämättömyyttä *merkittävien* lajiin kuuluvaksi tunnustamista kohtaan. Samansuuntaiseen tulkintaan päätyi tuoreemmassa tutkimuksessaan myös Karttunen. ”Kovin moni ei kuitenkaan vaikuttanut järin innostuneelta järjestötoiminnasta vaan oli hakenut jäsenyyttä lähinnä käytännön syistä, esimerkiksi saadakseen vuokrattua työtilan tai varmistaakseen ammatillista edunvalvontaa koskevan tiedonsaannin. Parille haastateltavalle perinteisen ammattijärjestön täysjäsenyyden saavuttamisessa oli yhä erityistä gloriaa.”⁵⁰ Silti käsitys verkostoista, niiden voimasta ja välttämättömyydestä on perusteltu. ”Arkikäsitykseen kuuluu, että taidemaailma on ensisijaisesti suhdeverkosto, sisäänpäin kääntynyt, keskinäisen kehumisen ja kiihkeitten valtataistelujen leimaama kuppikunta.”⁵¹

Mihin nämä seurat jäseniään tarvitsevat, mikä on halutun jäsenen tuoma hyöty? Ammattiliitot ja seurakuntat rakentavat oman uskottavuutensa jäsenistönsä kautta. Jäsenistön tehtävänä tuntuukin olevan pönkittää liiton tai seuran asemaa luoden käsityksiä siitä, että kyseinen seura tai liitto kattaa taiteenalaisesti tai alueellisesti tarkasteltuna valtaosan taiteellisesti merkittävistä taiteilijoista. Erilaiset seurakuntat ja yhdistykset, ovat onnistuneet vakiinnuttamaan asemansa, päässeet itsekään ”pysyvien tukien” piiriin. Tästäkö kaikessa on kysymys? Tuen piiriin pääsemisestä, ehtojen täyttämisestä? Toiminnan niihin sopeuttamisesta? Edes jonkinlaisen toiminnan jatkuvuuden takaamisesta? Pysyvyydestä?

Pysyvyys olisi hyvä juttu, mahdollistaisi jopa toiminnan kehittämisen. Mutta elämme saatanallista hankkeiden kulta-aikaa, jossa kaikella on jo suunnitteluvaiheessa oltava alku ja loppu. Sille, mikä osuu niiden väliin on saatavilla mahdollinen rahoitus. Sitten onkin taas saatava uudet kehitysstrategiat lomakkeisiin, luotava uusi hanke, jolle toivoa rahoituksen onnistumista. Hakemus hakemus hakemus, anomus. Valitusoikeus. Näin juuri toimitaan, mitään lupauksia jatkosta ei anneta, kenellekään. Aina voidaan perustaa uusi työryhmä, joista harvoin kukaan oikeasti pääsee toteutusvaiheeseen saakka. Kukaan ei saa keskittyä, uppoutua *liikaa*, seuraava hankeapuraha deadline on tulossa jo ja siihen pitää vielä muuttaa ne heidän myöntämisperusteiden painotukset. Uskottavuus ei enää ole vain ajan tuoma statusarvo, vaan uskottavuus on jatkuvaa muokkaantumiskykyä, vakuuttavasti. Tämä kameleontti käytös ei enää ole vain taiteilijan käyttämä selviytymisstrategia. Ehkä joskus vielä myös apurahoja voi hakea salaisella ansioluettelolla ja anonymisti, nimenomaan kyseisellä taiteellisella työllä?

---

50 Karttunen 2009, s. 55.

51 Karttunen 1988, s. 15.

Avoin keskustelu samojen intressienkin jakavien toimijoiden välillä on usein haastavaa. Manageri, joka kehottaa juuri kentälle tulevia avoimeen itsensä esilletuontiin on tuskin kulkenut itse näissä maastoissa. Itse suosittelisin varauksellista maastojen kartoitusta, niiden *hyvien* ihmisten löytämisen toivossa. En sano, että avoin itsensä esiintuonti kuitenkin hyvin suljetussa ympäristössä olisi käytännön mahdottomuus, mutta vaikka esiintuonnin jälkeen kaikki hymyilisivätkin; rohkaisevasti, joku myötähäpeäänsä peitellen, voi itsensä tuntea aika pieneksi. Eikä omaa aloittelijan pienuudentuntoaan kannata tietoisesti lähteä näissä maastoissa vahvistamaan. Luovaan työhön kuuluu aikalisä, ei orjuutetut *luovuuden* aikataulut. Ammattiliitot pistävät kokelaalle viiden vuoden määräajan, jossa ansioitua, muokkautua potentiaalisesta halutuksi ainekseksi, oikeuttaa olonsa ammattilaisten joukossa. Näytä mihin pystyt! Tämä on kannuste. ”Parasta ennen -päiväys.”

Poikkeamia maisemassa

Maisemointiohjelmat

Taideinstituutiot luovat usein vaikutelman paikallisen maiseman hallinnasta nousten sen näkyvimiksi ja tunnetuimmiksi maamerkeiksi. Niistä vaikuttavimpien olemassaolo rakentuu lahjakkuuksien ympärille, niiden keräämiselle ja esittämiselle. Lahjakkuus ja sen tunnistaminen ovat arvostettavaa. Lahjakkuuden arvo on kuin kulta, sitä ei saa laskea markkinoille liian suuria määriä samanaikaisesti tai tapahtuu arvonlasku. Lahjakkuuden tunnistamiseen tarvitaan lahjakkuuden-tunnistuksen asiantuntija tai tuotoksessa toisaalla mainitun kaltaisia lahjakkuusporrastuksia. Näistä huolimatta lahjakkuuksiin, etenkin orastaviin sitoutuminen on aina eräänlainen riski. Jokainen taiteilija ei voi olla samanaikaisesti ajankohtainen ja kiinnostava.

Kestävyyslajissa taiteilijuuden saavuttaneet tekijät elävät jonkinlaisessa kannattelevassa aallossa, joka mahdollistaa toistuvan esiintulon, pinnalla pysymisen suurissa tai pienissä nimekkäissä paikoissa. Ajoittain myös taiteilija itse pääsee ohjaamaan aaltoaan. Nämä ammattilaiset ovat hyvä varanto laajoine tuotantoineen, jotka mahdollistavat retrospektiivisetkin näyttelyt. Uudemmat tulokkaat odottavat löydettyksi tuloaan ja usein kun löytäminen tapahtuu se myös alkaa toistaa itseään. Muutkin alkavat kiinnostua löydöstä, haluavat siitä osansa ja tarjoavat taiteilijalle näyttelyä. Toisinaan käy niin, että samat tekijät, kiinnostaviksi todettuina ovat esillä kaikkialla. Onhan se reilua, Suomi on niin pitkä maa matkustettavaksi näyttelyn vuoksi. Toisaalta käy myös puuduttavaksi yhtä taiteenlajia esittämissä näyttelyissä, huomata että samat tyypit ovat esillä aina. Onko se niin hyväksi havaittua vai maltillista riskien välttämistä? Itse menisin mieluummin tapahtumaan joka voisi myös olla aivan karmea ennemmin kuin varmuudella valikoitu. Tämän sarjan voisi kuvitella raskaaksi myös taiteilijalle, jatko on epävarmaa, joten miten varmistaa kiinnostavuus ja silti edetä tuotannossa itsensä toistamisen sijasta? Tästä asetelmasta on myös hankalaa lähteä muualle kuin eteenpäin. Se on pyrkimystä.

Instituutioissa ja niiden kanssa toimijoilla on asemansa, keskinäiset suhteensa ja niiden myötä omat sisäiset ja ulkoiset hierarkiansa. Taiteessa ehkä selvimmät bourdieulaiset kenttäominaisuudet, joihin jokainen kentällä olija ja uusi tulija saa itsensä sopeuttaa. Täällä käypää valuuttaa ovat Bourdieun taloudellinen pääoma (omaisuus, tulot, virka-asema), kulttuurinen pääoma (oppiarvot, tiedot, saavutettu arvonanto) sekä sosiaalinen pääoma (kuinka monia ja millaisia suhteita henkilöllä/instituutiolla on ja kuinka hyvin hän tuntee vaadittavat käytöstavat kussakin tilanteessa).⁵²

---

52 Bourdieu 1985, J.P. Roosin johdanto s. 12.

Tämän kentän voisi toiminnan volyymin mukaan jakaa karkeasti kansallisiin, kunnallisiin ja yhdistys- ja yksityispohjaisiin toimijoihin, joilla jaon myötä on omat vahvat erityispiirteensä juuri talouden, toimintamallien, arvostuksen ja vallan suhteen. Kahdella ensin mainitulla on näennäisen turvattu selusta: asema, puskurirahasto ja tukiluotto, joka tarvittaessa joustaa ja mahdollistaa jatkumon. Jatkumo on edellytys nimenluonnille, aseman vakauttamiselle, uskottavuudelle, joka tuo mukanaan myös tavoiteltavuuden.

Yhdistyspohjaiset toimijat ottavat avosylin vastaan juuri koulusta valmistuneet, vielä innokkaat uudet taiteilijat, jotka ovat valmiita talkoisiin ja vapaaehtoistyöhön, oman näyttelyn ja koulunjälkeisen verkostoitumisen toivossa. Näitä yhdistyksiä on helppo lähestyä, se on ensimmäinen avoin ovi. Näissä paikoissa ammattilaiset *harrastavat* puoli-ilmaiseksi ammattiaan sivuavaa näyttelytoimintaa saaden käytännön kokemusta järjestelytyöstä ja rahoituksen hakemisesta. Usein ilman palkattua henkilökuntaa toimivat yhdistykset tasapainoilevat vakavasti otettavuuden ja kokeilevuuden välillä. Näiden toimijoiden tulee täyttää vain omat odotuksensa, joka toisinaan riittää, hyvinkin. Mahdollisuus tähän on korvaus tehdystä työstä. Täällä vaihtuvat toimijat ovat elinehto, kukaan ei jaksakaan olla koulutettu ammattitalkoolainen loputtomasti. Kuvataiteilijakin ovat tietoisia oman aikansa arvosta, siitä kuinka paljon sitä on aiheellista hajauttaa ja millaisin vastinein. Jotain pääomaa olisi jätävä omaankin käteen, ei vain houkuttimena toimivia lupauksia mahdollisuuksista.

Pienet liikahdukset, ”ruohonjuuritason” toiminta on haluttava tapahtuvaksi. Toiminta vaatii luottamusta muokattavuudessa ja intensiteetissä, joka toimii hetkellisyydessä, pienenkin kohderyhmän riittävydessä, usein puutteellisella taloudellisella pääomalla ja ilman ensisijaista tarkoitusta kartuttaa sitä. Tahdosta syntyneet tapahtumat antavat usein itsensä paljaaltaan, konstailematta. Riisuvat tietoisesti tähdiltään ja puitteiltaan turhan glamourin ja ehkä siksi usein kolahtavat kovemmin.

Verkostojen tärkeyttä, sosiaalista pääomaa korostetaan myös toimijoiden kesken. Yhteistuotannot ovat hyvä juttu, niitä tarvitseville vai ovatko? Perustetaan yhdistysten yhdistyksiä, museokeskusmutantteja, mitä vain, että toiminta näyttäytyisi laaja-alaisena ja monimuotoisena, kenelle? Kuluttajalle? Rahoittajalle? Yhä enemmän toiminnan aikaa kuluu kokouksissa, joissa jostain *yhteisestä* koitetaan päästä sopuun. Kukaan ei myönnä ääneen, ettei oikeasti voi eikä halua olla kaikkien kaveri. Nämä ovat sopimuksen, eivät luottamuksen varaisia suhteita. On vähintäänkin tultava toimeen mahdollisimman monen kanssa, vaikka mikään ei veljeytäkään meitä toisiimme.

Eroonkaan emme enää pääse, ilman että siitä koituu sosiaalista vahinkoa, ehkä jopa huonoa mainetta. Organisaatiotasolla pelkkä suhteiden ylläpito nielee kohtuuttomasti aikaa ja miten harvoin kaikki verkostoitumisen vaiva oikeasti maksaa itseään takaisin? Mitä konkreettista lisää se tuo itse asiaan? Kuinka monta asiantuntijaa ja pedagogista *erityiskohderyhmää* kulttuurille tarvitaan? Kuka vielä luulee uskottavuuden olevan yhteistyökumppaneista ja niiden määrästä kiinni? Aivan liian moni. Ensimmäisenä kutsuista ja anomuksista tarkistetaan tukijoiden määrä ja laatu. Henkilötasolla tämä on karua, mutta sielläkin totta. Se keitä tunnet ja joiden voit tarvittaessa osoittaa tukevan sinua ovat ohittaneet sinut ja asiasi jo ennen asian olemassaoloa. Näissä maastoissa unohdamme pian kaiken, mitä meille koskaan on opetettu hyvistä tavoista. Tuotannot saavat epäilyttäviä eloonjäämistäistelun piirteitä ja taistelun ehdollistuuessa ei äidin neuvoilla pääse pitkälle. Kannattaa varoa astumasta väärille varpaille, hymyillä oikeaan suuntaan juuri *sillä* hetkellä, olla valppaana kuin itse saalis, jota ilman luulemme menehtyvämme.

Itsekin myönnämme touhun järjettömyyden, suljetussa seurassa jopa uskon puutteemme koko tapahtumaan. Mutta jo saavutetuista *eduista* ei haluta luopua. Sehän olisi periksi antamista ja joku toinen voisi sitä kautta saada mahdollisuuden, jopa rahoituksen. Maiseman miellyttämättömyydestä on vaikea osoittaa vastuullisia. Aluksi ”hyvätkin jutut” laimenevat kaikkien halutessa oman räätilöidyn osuutensa, hyödyn. Voi sitä kompromissien määrää, jonka verkostot mukanaan tuovat. Jokaiselle jotakin ja ei kenellekään mitään on sanomaton yhteistyön lupaus. Näillä main alkaa termin *profiloitunut* uusi käyttö. Tämä on yhteistyön valikoiva uusintakierros. Kierros, jolla haitalliset tai selvästi ei-hyödylliset tuttavat karsitaan. Keskikokoisuus on täälläkin raskain ja kansoitetuin toimijaluokka, se missä on eniten sääntöjä ja niiden noudattamista valvovia tahoja. Täällä pudotusvaara on konkreettisin, koska uskotaan jo saavutetun jotain menetettävänä huomattavaa. Pienen vapaus ja itsenäisyys ovat menneet, mutta suuren uskottavuus rahoittajien silmissä puuttuu, vielä on matkaa pysyvien tukien piiriin. Putoamisvaaran konkreettisuus saa jälleen kutomaan uutta verkkoa, keksimään oheistoimintaa ja soveltavia yhteistyön muotoja. Tehdään sitä vaan siihen asti, väliratkaisuna, kunnes saadaan asema vakautettua ja rahoitus taas pyörimään.

Oheistoimintojen tarjonta ylittää jo varsinaisen toiminnan ajatuksen. Yritetään toimia kasvatuksellisesti lasten kulttuurikytköksin (sehän on tärkeää, kuin rahaa laittaisi pankkiin), koitetaan integroitua paikalliseen metayhteisöön ja verkostoitua muiden saman ongelman jakajien kanssa (puolittamatta silti itse ongelmaa) ja tietenkin pyritään myös saamaan aikaan kytköksiä elinkeino- ja yritysmaailmaan. Se tuo uskottavuutta. Rahaa ei tule, jollei kohderyhmä nyt kasva reippaasti. Muokataan toiminnan tavoitteita, vastuutetaan yhteistoimijoita ja yhtäkkiä toimijoilla ei olekaan yhtään hauskaa. Kaikkea pitää valvoa, tarkastaa koko ajan.

Yhteistyö kylvikin epäilyn ei yhteisen lapsen siemenen. Viisas vartoo tässä, hellii lastaan, vahvistaa lähipiirissään, päästää maailmalle ja uskaltaa hetkittäin jättää muidenkin hoidettavaksi. Taipuu pakotta yhteishuoltajuuteen, kun aika on kypsä. Näistä tapahtumista puuttuu järjestetyn juhlan surullisuus, joissa paras hetki on lopulta se, kun vieraat poistuvat ja jäljellä ovat vain *me*.

Huolestuttavan tärkeää keskiraskaiden sarjassa tuntuukin olevan jatkuvasti vakuuttaa muut siitä, että tehdään jotain, ainakin jotain vielä suurempaa ja mielellään *kaikille*. Harvoin on odotettavissa mitään odottamatonta.

Ainahan voi pistää näytille jotain kivaa omista kokoelmista tai jäsenistöltä. Ne ovat hyvä hätävara pahan päivän varalle. Kokoelmiinhan ei oikeastaan koskaan kyllästy, - eihän. Niistä voi aina rakentaa jonkun uuden jutun ja aina on joku, joka ei niitä vielä ole ehtinyt näkemään. Tai pyydetäänkö paikalle joku talon ulkopuolinen kuraattori! Joo. Niillä on varmasti hyviä tuoreita ideoita. Paljonkohan niille pitäisi maksaa? Yksi tuttu kirjailija asuu ihan tässä museon vieressä, olisikohan sillä aikaa? Sehän on paikallinenkin. Niin, jos ei hän kerkeä niin järjestetään sitten alueellinen taidenäyttely, saadaan siirrettyä osa kuluista talon ulkopuolelle. Kaupunki ja alueelliset toimijat lähtevät nyt varmasti tähän mukaan. Nyt on se Luova-hankekin ja kuulin semmoisesta tilaaja-tuottajahankkeesta, että pitäisi tehdä kaupungille tarjous ja sitten joku sieltä lähtisi viemään paikallista taidetta esille ystävyyskaupunkeihin. Joo, kansainvälinen kiertonäyttely, hyvä! Näin me tehdään. Se oli siinä.

Innovatiivista puuhastelua riittää. Sisältö voidaan haalia tasapuolisesti eri taiteenalojen edustajista, joo pyydetään paikalliselta seuralta niiden jäsenten portfoliot ja perustetaan näyttelytyöryhmä. Oliko täällä niitä videotaiteilijoitakin? Pitäisi nyt saada jotain liikkuvaa kuvaakin mukaan.....

Paikallinen tuki paikalliselle taiteelle ja tasapuolisesti. Alueellisuus onkin ihan kiinnostava pointti kiinnostavan taiteen tulkinnallisuudessa ja apurahojen saamisen todennäköisyydessä.

En halua olla mukana tässä. Kirjoitan oodini joutomailla pienuudelle, leikeille joita saa muuttaa, jotka muuttuvat leikkijöidensä myötä. Pysyvät avoimina, kieltäen paremmuusjärjestyksien määreet. Nämä leikkijät eivät tee elettäkään tullakseen sen enemmäksi toisille. Tässä on toistuvan poikuuden menetyksen mahdollisuus. Herkkyys ja kosketuspinta, jotka syntyvät luottamuksesta, halusta. Tapahtuman pakottomuus, ei keinotekoinen osallistavuus, jotka luovat mahdollisuuden jatkumolle, uusille tekijöille, jotka kasvavat mukana. Näissä jutuissa halutaan olla mukana, ilman alueellisen elvyttämisen ja luovan talouden argumentointia.

Tekijälähtöinen taide kumpuaa harvoin ensisijaisesti hyvinvoinnin tuottamisen tarpeesta kohderyhmälle *taiteilija palveluntuottajana* -periaatteella. Jossain määrin kornia ja typerää onkin alueiden elvytyspyrkimykset taiteella ja kulttuurilla, kun niiltä ensin on lakkautettu kaikki peruspalvelut postit, koulut, sairaalat, yhteiset tilat, kun todelliset ongelmat ovat jo ilmeisiä. Tässä vaiheessa aletaan peräänkuuluttaa yhteisöllisyyttä, yhdessä tekemisen tärkeyttä, mielellään talkoovoimin tai ainakin halvalla. Tähänhän taiteilijoiden on oletettu tottuneen. On myös vaikeaa perustella miksi taiteelle ja kulttuurille, sen tekijöille pitäisi olla osoitettavissa rahaa, kun ei sitä ole mihinkään muuhunkaan, edes akuutteihin toimiin.

Usein tätä ilmaista työpanosta, yhteistyötä tullaan ehdottaman nimenomaan niille toimijoille, joilla ei muutenkaan ole tuottoa, mikä on kyllä aika pimeätä sekin. Ajatuksena tuntuu olevan, että yhdistyksissä yhdessä puuhastelu on niin mukavaa, ettei kukaan siitä palkkaa haluaisikaan ja, että mukana olo on riittävä korvaus. Se ei ole. Siksi jokaisen taide- ja kulttuurityöläisen tulisi saada oikeanlainen korvaus tekemästään työstä ja kieltäytyä talkoista, ilmaisesta työpanoksesta. Talkootyöpäivän toimimista voitaisiin testata ja ehdottaa hyvän tahdon eleenä niille, jotka jo ovat palkallisessa työsuhteessa. Kokeilisivat hekin miten mukavaa on harrastaa työtään.

On myös väärin olettaa, että ”työtön taiteilija” on epäpätevä ammatissaan ja sen varjolla uudelleen sijoitettavissa, työllistettävissä, pelastettavissa *työttömyydeltä*, jälleen ikään kuin hyvän tahdon eleenä. Usein työ määrä ja vastuu työllistämishankkeissa ovat helvetillisiä, täysin epäsuhteisia palkkatasoon, eikä työ käytännössä suinkaan ihan aloittelijan hommaa. Silti näihin kädenojennuksiin riittää tarttujia, on pakko, kun muutakaan ei ole. Kovasti vakuutellaan, että on hyvä olla sosiaalinen, osallistua ja tulla tutuksi, mutta tämä strategia toimii vain kerran tai kaksi. Pian näissä maastoissa pätkätöitä tekevä saa huomata olevansa helposti korvattava, mitään vakituista tai epäsäännöllisen pysyvää ei ole luvassa. Aina on uusia tulokkaita, joille tulevaisuus voidaan markkinoida syötiksi tai sitten palkataan joku pitkäaikaistyötön, niissäkin taiteen ja kulttuurialan ammattilaisia löytyy ja samalla voidaan hyödyntää palkkatuki. Juuri näin, voi mikä taloudellinen hyöty, palkkakulut saadaan pidettyä vaivatta alhaisina ja työt tulee hoidettua ammattimaisesti. Sieltä otetaan, mistä halvalla saadaan. Tässä neuvottelupöydässä on turha kaivaa esiin TAKU:n palkkasuosituksia tai koulutodistuksia, työllistämisrahoja on rajallinen määrä. Tuottamattomuus on tullut tiensä päähän, mutta silti taiteilijan olisi osallistuttava ja annettava työpanoksensa muidenkin käyttöön lähes ilmaiseksi.

”Uudessa työssä ei ole avointa maastoa, jossa yhdistetään voimat liittolaisten kanssa. Yhteinen asia on ainoastaan siihen osallistujien laskelmoinnin ja näyttelemisen väliaikainen tulos. Sille ei voida perustaa mitään kestävästä yhteistyöstä ja poliittista organisaatiota tai edes ammattiliittoa, koska yhteisön jäsen on joka hetki valmis tarttumaan mihin tahansa hänelle tarjoutuvaan tilaisuuteen, sitoutumaan mihin tahansa arvoihin ja tarttumaan mihin tahansa satunnaispalkkioihin. Hajoita ja hallitse- strategia toimii, pitäisi vain tietää, kuka hallitsee ja kenellä on valta.”⁵³

Eihän nyt ainakaan taiteen opiskelijalle tarvinne keikkatyöstä paljota maksaa; ”kai sää ny ruokapalkalla tän illan hoidat, näät siinä samalla pari keikkaakin, otat tämän vähän niin kuin harjoituksena.” Saat palkaksi varmuutta ja kokemusta. Jep. Nämä tuottajat tietävät kyllä, että aina tulee uusia opiskelijoita, jotka ovat valmiita ottamaan niin esiintymis-, kuin kuvauskeikkankin lähes millä ehdoin tahansa. Onhan jalka pyrittävä saamaan oven väliin, mielellään mahdollisimman monen oven. Siitä ne ovet alkavat aueta. Jatkuvalle nöyrytyksellä, omien työehtojen polkemisella ja valmiustilassa ololla. Itse ehtojaan sanellussa voi alkaa ne harjoituskeikatkin loppua. Tämä on oksan sahaamista altaan. Harva näistä työnantajista palkkaa valmistuneen ”ammattilaisen”, kun on melkein päteviä opiskelijoitakin tarjolla.

Itse en ole koskaan oikein innostunut mistään. Tarkoitan intohimoisesti. Minussa ei ole sellaista draivia, joka pakottaisi oman tuotannon jatkuvaan ylläpitoon, keräämään Elviksen koko tuotannon bootleg- julkaisuja myöten, selvittämään hänen elämänsä jokaisen vaiheen. Silti tai siitä johtuen olen yleensä viihtynyt hyvin siellä, missä olen ollut. Tai sitten en pyydä paljota.

Minulle sopii vaihdettavat turkit, välikausitakit, monenlaiset keikkatyöt ja oma C-kasetti koosteeni ”Essential Elvis”. Se on olennaista minulle. En ole omistautunut keskittyneeseen vaikuttamiseen ja olen siksikin arvelluttava luomaan vakuuttavaa kokonaiskuvaa mistään *erityisestä*. Vaihtuvan värini puolesta olen saanut kulkea siellä missä olen ollut. Asiat ovat siis omasta näkökulmastani hyvin. Mutta lajitovereillani on haluja, joita minulla ei ole, tekemisen paloa. Luulen, että se on heidän pysyvin luontonsa. Itse olen aina keksinyt jotain muuta taiteen tekemiseen *keskittymisen* sijasta. Lajitoveri-ystäväni ovat ehdottomia, kai siksi pidän heistä. Ja sitä turhauttavampaa on seurata heidän rimpuiluaan edellytysten avohakkuualueilla, missä ei yksinkertaisesti ole mitään varmaa, edes ennakoitavaa, johon voisi hetkeksi tarttua. Elettyä ihmisiksi itsenään.

---

53 Holvas & Vähämäki 2005, s. 185.

Takuulla he eivät ole yksin, mutta lajitoverius on lujilla maastossa, jossa Jukka Relanderin sanoin: ”Jatkuva putoamisen pelko luo mielikuvan siitä, että toiset ihmiset ovat joko kilpailijoita tai suoranaisia uhkia, eivätkä kohtalotovereita.”⁵⁴ Relander kirjoittaa pätkätyöläisistä, mutta palkansaajista kuitenkin. Sitähän taiteilija vain harvoin ammatissaan on. Se vääristää maisemaa entisestään. Taiteilija ei saa palkkaa ja kukaan ei varsinaisesti kerää hyötyä, tavoittele voittoa, kunhan saa gallerian vuokrat ja muut ylläpitokulut ja sivullisten palkat katettua. Kukaan ole taiteilijalle palkanmaksaja, työnantaja, vaikka taiteilija on päätekijä, sisällöntuottaja. Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki puolestaan kuvaavat putoamista suvereenina etuoikeutena, jota järjestelmä ei anna kenellekään.⁵⁵ Sinut pidetään mukana väkisin. ”Jokaisella on paikkansa uudelleen koulutuksessa, työllistämiskursseilla, reservinä, varana, vähintään mahdollisena resurssina, kapasiteettina.”⁵⁶ Kirjoittajien näkemykset eivät poissulje toisiaan: putoaminen on uhka, jotain mitä pyrkiä välttämään, sinnitellä vielä, - mutta kun olet kaikkesi antaneena valmis luopumaan, jättäytymään kelkasta, antamaan tietä, niin sekin valinnan mahdollisuus viedään sinulta. Annetaan päätettäväksi toisaalla.

Osaratkaisuja etsitään luovasta taloudesta sen *tuottavuudesta*, yrittäjyydestä, taiteen manageroinnista, mutta missä vaiheessa ja millä edellytyksin taiteilijasta voi tulla palkansaaja? Joku jolla on oikeuksia ja niiden myötä velvollisuuksia? Valtion tuella tai pidemmällä apurahoilla työskenteleviä kuvataiteilijoita on koko ammattikunnasta vain pieni murto-osa. Osalle riittää opetustöitä, toiset kuvittavat tai kuvaavat lehdille, osa tekee muita hommia, pyrkii jotenkin varmistamaan riippumattomuutensa, mistä?

”Seuraus on, että vastakulttuuri muuttuu rahan tekemisen ja inhimilliseen pääomaan investoinnin tilaksi, jossa syntyy luovan luokan edustaja, *co-operation asshole* yhteistyöpersläpi, uusi selkärangaton hyönteinen, jolla on kova ja sileä kuori ja joka on sisältä täynnä pehmeää vihertävän keltaista limaa.”⁵⁷ Vähämäen kuvausta vastaavat luovat tyypit ovat kysytyä ainesta kulttuurin ja hyvinvointipalveluiden edistämisen, kehittämisen ja työllistämishankkeisiin. Nämä hyvinvointi- ja kulttuuripalveluasiakaskoordinaattorikonsulttimanageripromootorit vakuuttavat tuntevansa tai vähintäänkin selvittävänsä tarpeet. Tämä on tarvelähtöistä luovuutta!

Eräs heistä aloittikin puheenvuoronsa hyvinvointiseminaarissa toteamalla, että: ”Taide on tehtävä asiakaslähtöiseksi.” Ja lisäsi vielä: ”Taiteilija voi poistaa yksinäisyyttä.”

Siis: (hyvinvointi+asiakaslähtöisyys+yksinäisyys) +taiteilija = asiakas ja palveluntuottaja?

Muistathan toimittaa sulkuihin merkityn laskutoimituksen ensin.

---

54 Relander 2004, s. 161.

55 Holvas & Vähämäki 2005, s. 30.

56 Ibid., s. 31.

57 Vähämäki 2009, s. 133.

Näillä asiantuntijoiden ja ohjausryhmien luotsaamilla *co-operaattoreilla* on teflonpinta, joka kuumetessaankin ruskistaa tasaisesti, ei polta kiinni, heidän kohdallaan on eliminoitu tarttumapinta. He tulevat toimeen, omillaan ja kaikkien kanssa, hymyilevät tarvittaessa perseelläänkin samalla kun kumartavat toisaalle. Taas pakaralihaksensa yhteen jännittäen, nousten messiaaniseen aurinkoa tervehtivään ojennukseen he julistavat haluavansa ”saattaa kaikki maailman ihmiset taiteen ja kulttuurin piiriin.” He konsultoivat hyvää ja arvokasta elämää sekä taiteilijoiden työllistymistä yhä uusille aloille. Seminaarin läsnäolijoista tunnistin itseni lisäksi vain yhden kuvataiteilijan, joka hänkin järjestäjätasoon palkkasuhteinen. Tämä on sitä etäistä asiantuntijuutta, selvitystyötä, ministeriön ohjeistuksen ja suositusten pohjalta, tarvelähtöisesti. Missä ovat kuvataiteilijat ja mikseivät täällä vai voimmeko nyt huokaista helpotuksesta, että tämä hanke ei koskekaan meitä? Sehän on fiksua.

Vai huolestuttiko jotakuta, että asiasta voi tulla sanomista ja juuri nyt, kun on kuntienkin edustajat paikalla, ettei niistä kuvataiteilijoista tulisi sellaista hankalan ja rettelöivän, yhteistyökyvyttömän porukan vaikutelmaa? Hyvin käyttäytyviä tähtiähän ei näihin hankkeisiin lähdetä pyytämään, paitsi, jos joku taho oikeasti haluaa ostaa taidetta, hoidetaan niille siihen sitten jotain merkittävää. Minun mielestä olisi kyllä ollut rettelöinnin paikka, kun co-operaattori hymyillen ilmoittaa, että kyllä taiteilijat ja ne jotka tekevät graafista alaa, graafista taidetta (kuvataide?) voivat oman laitosvierailunsa jälkeen vaikkapa viedä vanhuksia ulos.

Minä pidän vanhuksista, mutta ei tällainen läppä ihan vetele. Ei taiteilijoiden eikä vanhusten arvostuksen näkökulmasta. Tilanteen luonteen tulkiten ymmärsin olla herättämättä keskustelua, johon joutuisin osallistumaan. Tällaisissa seminaareissa väriytyy taiteen maisema, sen toimijuudet ihan eri tavalla vääristyneessä muodossa, vaikka kyse on kai vain siihen tulokulmasta. Jos todella alkaisin kehittää salaliittoteoriaa niin tässä alkaisi pian olla sen ainekset.

”Kaikille taiteen ammattilaisille ei nykyisellään riitä palkkatyötä, taiteilija-apurahoja tai muuta ulkopuolista tukea taiteen tekemiseen. Yhä useampi taidekoulusta valmistuva taiteilija joutuu etsimään toimeentuloaan uusilta kentiltä. Uusia potentiaalisia asiakkaita löytyy esimerkiksi sosiaali- ja terveyshuollon palvelujen piiristä helposti.”⁵⁸ Vähäinenkin toimeentulon mahdollisuus ehdollistetaan usein osaksi yhteishyvää, kulttuurin saavutettavuutta ja sen soveltavia *taidelähtöisiä* käytäntöjä hyvinvoinnin ja osallistavuuden nimissä.

---

58 Liikanen, Hanna-Liisa: *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1, s. 42.

Oletuksena on ilmeisesti se, että kulttuuri ja taide saavuttavat kyllä itsestään ne, joilla on talous, terveys ja kielitaito kunnossa ja, että heitä ikään kuin sisäsyntyisesti vaiko asemasidonnaisesti *luonnostaan* kiinnostaa kulttuuri ja taide. Tai sitten heidän toiset pääomansa muodot ovat maksimoineet henkilökohtaisen hyvinvoinnin jo sille tasolle, että taidelaastarin teho on hyvinvoinnin kannalta olematon? Näin on päästy tulokseen, jossa näiden jo asemansa puolesta *sivistyneiden* elämänlaatu ja *ymmärrys* eivät kaipaa lisäämistä. He pärjäävät kyllä, osaavat huolehtia itsestään ja ympäristöstään. Todellisuudessa taide paikkaa nykyään ihan muita kuin *kulttuurisia* puutteita. Kulttuurista pääomaa viedään sinne, mistä taloudellinen ja usein sosiaalinenkin pääoma puuttuu.

Taide on tämän päivän universaali kieli, jota meidät kaikki on elämänlaadun nimissä saatettava, jollei ymmärtämään, niin ainakin altistumaan sille. Taide kielenä on muokattavissa selkokieliseen asuun, selkotaiteeksi eriytetyille erityisryhmille. On oltava avoin ja annettava taiteen ja kulttuurin kielelle mahdollisuus. Huolimatta siitä, miten saavutetuksi ja välttämättömäksi, jokaisen oikeudeksi (pian jopa velvollisuudeksi?) taide tarvittaessa halutaankin kuvata on jossain melko etäällä taiteen tekijöistä ja syntysijoista *se* taide ja kulttuuri, jossa raha ja valta liikkuvat. Pian meillä onkin taide, *taide* ja **taide**, joiden välinen ero, takaa **taiteen** uskottavuuden hyvinvointitaiteen levitessä kaikille muillekin kentille.

Se taide, joka auttaa sosiaalisissa ongelmissa työllistää, taskurahalla. Näin synnytetään uusia matalapalkka- ”ammattaja”, joissa ihmiset eivät tule työllään toimeen. Päälimmäisenä ajatuksena on vain se, että ihmiset on saatava töihin. Näin taiteilijat sekä Holvastia ja Vähämäkeä lainaten: ”Työttömät tekevät entistä enemmän velvollisuuden mukaista pakotettua harrastus- ja askartelutyötä.”⁵⁹ Näin niistä, jotka eivät menesty, jotka jäivät ilman roolia syntyy varasijalla olijojen varasto. Työ, työ, työ, ihmisen arvon mittana: vammaiset vanhukset, taiteilijat, maahanmuuttajat, syrjäytyneet ja muut tuottamattomat ovat tässä arvomaisemassa sietämätön rasite. Rasite, joka pitää asiantuntijat, ei asianomaiset kiireisinä seminaariputkissa ongelmanratkaisu- ja ehdotuspohdintatyössään.

Taiteilijuudesta voidaan ehkä pienellä muokkauksella saada aikaan hyvän elämän ja hyvinvointitaiteen konsultti niille, joilta se asiantuntijoiden mukaan puuttuu. Oikeasti, - ne taiteilijat, ihmiset, jotka ovat kiinnostuneita vapaaehtoistyöstä tai esimerkiksi nuorisokulttuurista, yhteisötaiteesta ovat jo tekemisissä sen parissa, omista motiiveistaan, ilman symbolista korvaustakin.

---

59 Holvas & Vähämäki 2005, s. 58.

Toisinaan he tekevät myös taiteellisesti kiinnostavia, yhteiskunnallisia projekteja, omilla ehdoillaan ei ulkoapäin ohjeistetun hyvinvointi- ja suvaitsevaisuusohjelman vuoksi tai vapaaehtoistyön teemavuoden innoittamana. On alentavaa sekä kohderyhmää, että taiteilijakuntaa kohtaan esittää taiteilijoiden työllistämistä aloille, jonne muuten ei saada tarpeeksi väkeä töihin tai joilla ei ole varaa maksaa palkkakuluja huolimatta työn *tärkeyst*. Se on alentavaa kenelle tahansa.

Tämä maiseman hiljaisuus hämmästyttää minua. Se tuntuu lähes uhkaavalta. Kulttuurihankkeet tekevät käännytystyötään maakunnissa tasavertaisen kulttuurisen hyvinvoinnin nimissä, mutta tuntemillani taiteilijoilla on entistä tiukempaa. Hyvinvoinnin asiantuntijoilla menee hyvin. He tietävät mitä hyvinvointi on, mitä on voida hyvin ja miten mahtavaa ja elämää rikastuttavaa on taiteesta ja kulttuurista nauttiminen! Heillä työsarkaa riittää, sillä juuri he esiintyvät usein asiantuntijoina myös kulttuuripuutteesta kärsivien joukossa. Tässä joukossa he voivat vain kuvitella päivitellen, miten karmeaa täytyy olla elää kulttuurin puutteessa.

Miten eri tavalla olenkaan nyt kiinnostunut *työstä*, kuin sen tekemisestä! En taiteesta, vaan kuvataiteilijasta työssä. Relander ja Vähämäki ovat kirjoittaneet pätkätyöstä paljon sellaista, mitä itse olen ajatellut taiteilijuudesta. Taiteilijoiden työelämä on epätyypillistä, työsuhteet harvinaista herkkua, toiselle pakkopullaa, johon tarttua, jos sellainen tulee näköpiiriin. Piiri vain on niin riivatun pieni, että harvoin tarjolla olevista taiteen työpaikoista kuvataiteilijalle luodaan suuren urheilujuhlan tuntu; hakijoita 42, haastateltavia kuusi, kuka voittaa kisan? Voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti. Hei, kyse on kahden vuoden työsopimuksesta, ei Ars Fennicasta.

Pitkäaikaistyöttömyys on hyvä valinta: Pitkäaikaistyötön on ainakin toistaiseksi tietyn ajan jälkeen oikeutettu palkkatukiin, tai siis työnantaja, joka ottaa pitkäaikaistyöttömän töihin. Lopultakin minusta aletaan maksaa, tai oikeastaan minusta koituvasta vaivannäöstä ja sopeutuksesta työnantajalle, ei palveluksistani. Totta toinen puoli, pitkäaikaistyöttömällä on paremmat työllistymismahdollisuudet ja palkkanäkymät kuin pätkätyöläisellä taiteen maastoissa. Eräs lajitovereistani on ollut jo kolme kertaa saman gallerian näyttelysihteerinä aina pitkäaikaistyöttömyyskauden jälkeen (niiden välissä). Sehän on jo melkein vakiduuni. Oikeuttaa ansiosidonnaiseenkin. Näin meidän alalla työllistytään ja näin voit jopa itse vaikuttaa työsi sisältöön työpaikan vapaaehtoisena, itselähtöisenä valintana, ei osoitettuna työskentelyyn verrattavan toiminnan vaihtoehtoina.

Ysköksiä

Taiteesta, kulttuuri- ja luovuusliudentumiseen on hyvää vauhtia tulossa koko yhteiskunnan pelastaja. Taide edistää terveyttä sanotaan. Niin inhimillinen toimeentulo ja amerikkalaistutkimuksen mukaan porkkanan syöntikin. Norjassa on tutkitusti todettu taide- ja kulttuuriharrastusten onnellistuttavan erityisesti miehiä. Osallistuva ja osallistava taide pyritään soluttamaan kaikkialle. Taiteilijat halutaan nyt toden teolla ottaa osaksi yhteiskuntaa. Miten onkaan tänä vuonna muokattu avustusten sanamuodot? Tuetaanko erityisesti yhteisöllisiä projekteja vai nuoria osallistavaa toimintaa? Taide on kaikkien juttu, se voimauttaa, päästää isättömyyden jättämästä traumasta, luo siteitä, antaa toisen mahdollisuuden, parantaa ja eheyttää meidät. Taidetta voi oikeastaan käyttää mihin vain, se on yleispätevää lääkettä.

Taiteen tohtori Helena Sederholmille jopa ”vahvaa lääkettä”. Hän esitteli minulle entuudestaan tuntemattomia taidemuotoja artikkelissaan ”Taide on vahva lääke”.⁶⁰ Hänen uskonsa taiteeseen on vahva. Taide on kaikkialla, ikuisesti ja läsnä. ”Taide ei ole arjen vastakohta, vaan taide auttaa kohtaamaan arjen ja näkemään arkielämässä asioita, joita ei syystä tai toisesta pysähdytä pohtimaan. Taiteesta voimme oppia järjestelemään arjen osasia niin, että niillä on (haluttu) vaikutus. Se tarkoittaa, että arki saa muodon. Taiteen kohtaaminen puolestaan on tapahtuma, josta kumpuaa tilanteiden tajua, luovuutta, ymmärrystä ja myötäelämisenkykyä, mutta myös kykyä sietää epävarmuutta ja puutteellisuutta. Näitä taitoja tarvitaan hoitotyössäkin, jos halutaan puhua ”hoitotaiteesta”(nurse artist).⁶¹ Haluammeko?

Sederholm jatkaa: ”Monet nykytaiteilijat tutkivatkin taiteen ja arjen välistä raja-aluetta muuttaen toisinaan elämää taiteeksi, toisinaan luoden elämänkaltaista taidetta. Erityisesti naiset ovat herättäneet kysymyksiä siitä, eikö voisi olla muitakin tapoja tehdä taidetta kuin roiskia väriä kankaalle tai heilua pensselin ja taltan kanssa. Sekin on työtä. Miksi siis ylläpito, puhdistaminen, peseminen tai hoivaaminen, eivät kelpaisi taiteen tekemisen tavoiksi?”⁶²

Niin, tohtori miksi? Miksi kuvataide ei voisi kelvata kuvataiteena ja kuvataiteilija kuvataiteilijana? Miksi taidekouluihin on ylitarjontaa, vaikka palkallisia työpaikkoja ei juuri ole ja hoitajista on jatkuva pula? Hoiva-alan nivominen taidekoulujen opetustarjontaan tuskin käytännössä pätevoittäisi kuvataiteilijaa tämän hetkistä enempää tai tasoittaisi taiteilijan tietä hoiva-alalle?

---

60 Inka Ukkola (toim.): *Parantava taide-* Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille 2002. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS.

61 Ibid., s.12.

62 Ibid., s.12.

Parantava taide –tyyppisillä oppikirjoilla on ehkä paikkansa hoiva-alalla. Mutta onko tässä nyt kyse yhteismitallisesti taiteesta, *taiteesta* ja **taiteesta**? Ovatko kaikki nämä taiteet terveysvaikutuksiltaan yhtä vahvaa lääketettä?

Tohtori Sederholm edelleen: ”Kuitenkin silloin kun puhutaan esimerkiksi ylläpitotaiteesta, toiminnan taiteellinen arvo määräytyy suhteessa taidemaailmaan ja taiteen perinteeseen. Jos taidetta tehdään pesemällä tai siivoamalla, toiminnan taiteellinen arvo määräytyy toisin perustein kuin tarkastelemalla miten puhdas tai siisti lopputulos on. Esimerkiksi nk. ylläpitotaiteen taiteellinen ”hyöty” on siinä, että taiteeseen hyväksytään muitakin kuin perinteisiä ilmaisutapoja. Tällaisen taiteen yhteiskunnallinen sanoma on, että ylläpitotyötä pitäisi arvostaa enemmän.”⁶³ Kiitos tohtori.

Mitä taiteilijan olisi tehtävä nostaakseen työnsä arvo ylläpidettävästä edes ylläpitotaiteen tai -taiteilijan tasolle? Parempaa taidetta? Mitä se on, parempi taide? Hyödyllinen taide? Parantava taide?

Samaisessa artikkelissa ollut lainaus Aarne Kinnuselta mietityttää myös. ”Kyetäkseen elämään kaunista ja hyvää elämää ihmisen ei tarvitse olla taiteilija.”⁶⁴ Tarkoitatko Aarne, että taiteilija ikään kuin ammattinsa harjoittamisen kautta päätyisi elämään kaunista ja hyvää elämää? Sehän voisikin selittää runsaan alalle hakeutumisen. Kuin myös se, että ammatti koului sietämään epävarmuutta ja puutteellisuutta. Taiteen terveysvaikutukset tulevat bonuksena.

Taide ja terveys ovat nyt ministeriötasolla todettu hyvin yhteensopivaksi terveyttä edistäväksi ja tuottavaksi yhtälöksi. Taiteilijoille *annetaan* mahdollisuus olla yhteiskunnallisesti *hyödyksi* sosiaalisten hankkeiden muodossa, käyttää sosiaalisuuttaan tienä *työelämään* tai ainakin osoittamaan vääräksi väite *työn* vieroksunnasta. Koulutetuista taiteilijoista ei varsinaisesti ole pulaa, kuten edellä on käynyt ilmi ja toisaalta taiteilijuus on helposti ulkoistettava ominaisuus.

Kuvataiteilijan koulutuksen läpikäynyt henkilö, joka vieläpä toimii taiteilijan ammatissa tai sitä sivuavissa tehtävissä tai on muuten aktiivisesti mukana taiteen kentillä on takuulla niin kyllästetty taiteella, että sen suomat terveysvaikutukset kyseisillä henkilöillä ovat taatusti kylläntyneet. Taiteilijakunnallamme on siis taiteen terveysvaikutuksiin perustuen pitkä, terve ja onnellistunut, hyvinvoiva elämä edessään. Pääomaa tämäkin? Luodin- ja lamankestävä terve taiteilija, jota mikään pahoinvointi ja kurjuus eivät voi kaataa. Mihin ”Kuvataiteilijain huoltosäätiötä” vielä tarvitaan? Taiteilija elää oletetusti taiteen tekemisestä ja taiteen kanssa kosketuksista olost, niin vahvaa on taide.

---

63 Ibid., s. 12.

64 Ibid., s. 13.

Mutta voisiko joku pian jo tarjota taiteilijallekin leipää? Taloudellinen hyvinvointi on harvan taiteilijan osa, pysyvänä ainakaan. Myös läheisempi lajin seurantani tukee tätä: dyykkausta, velkakierrettä, kavereilla syömistä ja kirjanpitoa siitä keneltä on lainannut rahaa pisin aika sitten ja kenelle oikeasti voisi ja viitsisi soittaa lainataksaan rahat yhteen vaippapakettiin tai vaikka hautajaismatkan vuoksi. Mitä pienempiä summia joutuu lainaamaan, sen riippuvaisempi avusta on. Näyttelyn pitäminen kaataa talouden useammaksi kuukaudeksi, jos apurahaa ei jostain tule, mutta miten muuten saa taiteellisen toimintansa näyttämään jatkuvalta, siltä, että tekee töitä, vaikka sillä ei eläkään?

Tulevaisuuden visiona voisi taidetta ja hyvinvointia yhteen nivovalle työryhmälle esittää myös seuraavaa: jollei taiteilija perheineen nouse köyhyyden kuopasta on meillä tulevaisuuden SOTE-puolella kasvava sosiaali- ja terveystalouden käyttäjä –ei palveluntuottajapuoli, joka koostuu taiteen ja kulttuurialan pätkätyöläisistä, köyhistä, pitkäaikaistyöttömistä, jotka voimme sitten vuodeosaston ”vapaa paikalla” *nauttia* kulttuurin tuomista hyvinvoinnin edellytyksistä.

Kieltäydyn nielemästä tätä ja teen hoitotestamenttini tässä:

Jos joudun *hoitolaitokseen*, hoitakaa minua inhimillisyyden rajoissa, älkää altistako minua kulttuurihankkeillenne, ne aiheuttavat jo lähes terveessä mielessäni pahoinvointia. Luvatkaa, ettette pistä kieleni alle sulavaa hyvinvointikulttuurin kapselia ja juottako haaleaa vettä päälle. Älkää pitkittäkö hiipuvaa elämäni taiteella. Jos olen 80-vuotias tai dementikko ja tahdon nähdä värejä tai kokea eri vuodenajan kuin todellisuudessa on tuokaa minulle kovia huumeita, älkää tuopatko rollaattorin kanssa videotaidehoitohuoneeseen.

Taidelaitos -taide laitoksissa, laitostaiteilija, avohoitotaiteilija, taiteilija laitoksessa. Taidetta ja terveyttä toiselta kantilta sivuaa Claes Andersonin kommentti taideterapiaan: ”...kaikki uudet potilaat komennettiin taideterapiaan, aivan kuin ajatus olisi ollut, että kun ihminen sairastuu psyykkisesti hänestä tulee kuvataiteilija.”⁶⁵ Taide tulee ja tuodaan luoksesi heikoimpana hetkenäsi myös ”suljetussa” *laitoksessa*, kuin katusaarnaajat Tampereen pimenevässä illassa, kun olet ottanut vähän liikaa nautintoainetta, herkistynyt ja olet valmis siirtymään seuramiehestä sammalvuoteelle. Tässä on taiteen pyhyden, parantavan vaikutuksen uusi tuleminen. Sosiaalisten puutteiden muokkautuessa henkiseksi taide itsekkin henkisenä voi auttaa. Menkää ja tehkää kaikki kansalaiset taiteen opetuslapsiksi. Taide pelastaa, taide rakastaa sinua.

---

65 *Tiimi* 2/2001, Terapeuttinen luovuus.

Jälkisanat

Suojaväri merkityksestä

Viimeistään tätä kirjoittaessani olen ymmärtänyt värini merkityksen. Olemassa oloni riippuvuus on lakannut olemasta näissä maisemissa, joiden arvot ovat minulle epämukavat ja vieraat. Ehkä juuri tämä epämukavuus, kuvaan sopimattomuuden tunne ja epäily siitä, että minun pitäisi tosiaankin tehdä jotain muuta on saanut minut kirjoittamaan *Suojaväriin*. En enää tunnustele väriä, joka tarjoaisi suojan tarpeista näkyväksi tulemiseen. Pyrin olemaan sävyssäni vilpittömän, tahattomiin pyydyksiin jäämisenkin uhalla. Parhaimmillaan suojaväri nimittäin toimii itsensä puolesta toimittaessa.

Minulle ja monelle muulle juuri taiteilijuus on ollut se suojaväri, jonka avulla selvitä, luovia ennakoimattomista tilanteista, näyttäytyä sielläkin, missä ei varsinaisesti pitäisi. Sen vuoksi on saanut anteeksi, mutta myös joutunut pyytämään sitä. Taiteilijuus on rooli, identiteetin osa, joka mahdollistaa muutokset: joukkoon kuulumattomuuden (siihen silti kuuluen), ulkopuolelle jättäytymisen ja suojan. Taiteilijuus on se vapaus, jonka ammatti vaatii ja suo, se rajattomuus, jonka kanssa on sovittauduttava taiteilijana toimimaan. Itselleni kirjoittaminen tästä on ollut eräänlainen omien merkitysten ja tulkintojen kautta mahdollistuva ulospääsy, jostain missä en ole halunnut olla mukana. *Suojaväri* on näin myös ajatustason muistokirjoitus, yhdelle välikausiturkille, roolille johon en mahdu ja jota en tunnusta enkä omakseni tunnista.

Ohjaava professorini kuvasi *Suojaväriä* taidemaailman ruumiinavaukseksi. Häkellyin, koska itse olin vaistonvaraisesti etsinyt tietoa, ehkä syitäkin, ymmärtämättä, että käsissämme olisi ruumis. Ehkä tämä on haudan hiljaisuutta, kuoleman kohtaamista, jonka perinteeseen meillä kuuluu, ettei vainajasta puhuta pahaa ääneen. En ole sureva omainen, asianosainen, osasyylinen ja sijaismaksaja kenties. Kuvitelmista ja odotuksista olikin yllättävän helppo luopua.

Oma kuolemani taiteilijana oli lempeä, kivuton. Nukuin pois rauhallisesti läheisteni läsnä ollessa jäämättä kaipaamaan mitään mitä minulla edelleen ei olisi.

Lähteet ja kirjalliset vaikutteet

- ARPO, Robert (toim.) 2004: *Taiteilija Suomessa -taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28, 2004.
- BLANCHOT, Maurice 1955: *Kirjallinen avaruus*, suom. Susanna Lindberg, 2001. Helsinki: AI-AI, toinen painos, 2003. *alun lainaus s. 65.
- 1969: *Ääretön keskustelu* Vol.1, suom. Janne Kurki. Vantaa: Apeiron Kirjat, 2008.
- 1983: *Tunnustamaton yhteisö*, suom. Janne Kurki ja Panu Minkkinen. Helsinki: Loki- Kirjat, 2004.
- BAUDRILLARD, Jean 1992: *Lopun illuusio, eli tapahtumien lakko*, suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus, 1995.
- BOURDIEU, Pierre 1985: *Sosiologian kysymyksiä*, suom. J.P. Roos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 1987.
- BOURDIEU, Pierre & WACQUANT, Loïc J.D. 1992: *Refleksiiviseen sosiologiaan*, suom. & toim. M'hammed Sabour ja Mikko A. Salo, käännöstyöhön osallistuneet Ari Antikainen, Yrjö-Paavo Häyrynen, Ari Jolkkonen, Leena Koski, Ilkka Pirttilä, Vesa Puuronen, M'hammed Sabour, Mikko A. Salo ja Erkki Turjanmäki. Joensuu: University Press Oy, 1995.
- CASTEL, Robert 2003: *Sosiaalinen turvattomuus - mitä on olla suojattu?* suom. Tiina Arppe. Kelan tutkimusosasto, 2007.
- CRONBERG, Tarja 2011: *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo*, Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmataavoitteiksi, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:19.
- DANTO, Arthur C. 1987: *Taideteokset ja todelliset esineet*, Haapala Arto & Lammenranta Markus (toim.): Taide ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 1991, s. 103-118.

- DELEUZE, Gilles 1986: *Autiomaa, kirjoituksia vuosilta 1967-1986*.
Jussi Kotkavirta, Keijo Rahkonen, Jussi Vähämäki
(toim.) Oy Gaudeamus Ab 1992.
- ERKKILÄ Helena &
VESANEN Marja 1989: *Miten taiteilijaksi tullaan*.
Helsinki: Kustannusosakeyhtiö HANKI ja JÄÄ.
- HANKAMÄKI, Jukka 1997: *Rakkauden välittäjä - Kulttuurikritiikki ja eettisen
ihmisen idea Simone Weilin ajattelussa, toinen
uudistettu painos*. Helsinki: LIKE, 2006.
- HOLVAS, Jakke &
VÄHÄMÄKI, Jussi 2005: *Odotustila -pamfletti uudesta työstä*. Helsinki:
Kustannusosakeyhtiö Teos.
- KAFKA, Franz 1924: *Nälkätaiteilija –Novelleja*, suom. Kristiina Kivivuori .
Jyväskylä: Gummerus, kahdeksas painos, 2005,
s. 213-227.
- KANGAS, Anita &
KIVISTÖ, Kalevi 2011: *Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikka*.
Selvittäjien Anita Kangas ja Kalevi Kivistö laatima
raportti, Opetus- ja kulttuuriministeriön
työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12.
- KARHUNEN, Paula &
RENSUJEFF, Kaija 2006: *Taidealan koulutus ja työmarkkinat - Ammatillisen
koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen*.
Helsinki: Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön
julkaisuja n:o 31.
- KARTTUNEN, Sari 1988: *Taide pitkä -leipä kapea*, tutkimus kuvataiteilijoiden
asemasta Suomessa 1980-luvulla. Helsinki:
Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 2.
- 2009: *"Kun lumipallo lähtee pyörimään"* - Nuorten
kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun
alussa. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta,
tutkimusyksikön julkaisuja n:o 36.
- LEPISTÖ, Vappu 1991: *Kuvataiteilija taidemaailmassa –Tapaustutkimus
kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisista
merkityksistä*. Helsinki: Tutkijaliitto.

- LIIKANEN, Hanna-Liisa 2010: *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.
- MAFFESOLI, Michel 1993: *Maaailman mieli* –Yhteisöllisen tyylin muodoista, suom. Mika Määttänen, Helsinki: Gaudeamus, 1995.
- Motiivi n:o 5* 2011
- RAUTIAINEN, Pauli 2008: ”*Emme ole voineet tänä vuonna...*” - Kielteisen taiteilija-apurahapäätöksen vuodelle 2006 saaneiden taiteellinen toiminta ja heidän arvionsa taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuudesta. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikkö, Työpapereita 46.
- RELANDER, Jukka 2004: *Ankkalinna ja lajien synty*. Helsinki: Gummerus.
- RÄIKKÄ, Juha 2005: *Itsepetoksen filosofia*. Vantaa: WSOY.
- Suuri Toivelaulukirja 3 1979 Porvoo: WSOY.
- Taku n:o 2* 2011
- Tiimi n:o 2* 2001
- UKKOLA, Inka (toim.) 2002 *Parantava taide-* Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille, Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS.
- VATTIMO, Gianni 1989: *Läpinäkyvä yhteiskunta*, suom. Jussi Vähämäki. Gaudeamus.
- VIRILIO, Paolo 1980: *Katoamisen estetiikka*, suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus, 1994.
- VÄHÄMÄKI, Jussi 2009: *Itsen alistus* - Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa. Helsinki: Tutkijaliitto/LIKE.
- WEIL, Simone 1949: *Juurtumisen* -alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle, suom. Kaisa Kukkola. Tampere: niin&näin, Eurooppalaisen filosofian seura ry, 2007.

Painamattomat lähteet

Nimeämättömät keskustelut lajitoverien kanssa.

Nimeämätön harrastustoiminta yhdistyksissä ja seuroissa.

Nimeämättömät seminaarit ja keskustelutilaisuudet lähinnä Tampereella ja Helsingissä.

Sähköinen kysely kuvataiteilijan ammatissa toimiville sekä ammatin haltijoille:

Liite X

Touko-kesäkuussa 2011, *Suojavärin* ollessa jo lähes lopullisessa muodossaan, minuun iski epäily siitä, ettei esiin nostamani asiat olekaan niin kuin olen ne *Suojavärissä* kirjoittanut. Että minä ja läheiset, *samanmieliset* lajitoverini olemme vain puhisseet joutavia vailla parempaa tietämystä. Epävarmuus ja toisaalta seminaarien aiheuttama ärtymys siitä, että asiantuntijat tietävät mitä kuvataiteilijat tarvitsevat ja miten heitä voidaan auttaa ajoi minut tekemään tiedonkeruukyselyn Suomen kuvataiteilijoille. Kyselyä välitettiin ammattiliittojen kautta (ilmeisesti ei kuitenkaan kaikkien?) sekä taiteilijaseurojen ja yhdistysten välityksellä. Näin ollen otanta oli sekalainen koostuen sekä ammattilaisista, että *ei*-ammattilaisista. Kyselyn vastaanottajamäärää en tiedä, vastauksia tuli 151 kappaletta. Se on paljon enemmän kuin odotin ja antaa jatkossa aihetta ruodintaan enemmän kuin tässä oli *Suojavärin* kannalta oleellista. *Suojavärilleni* kysely toi varmuuden. *Suojaväri* ei ole vain harhailua kuvitellussa maisemassa.

Kiitos vastauksista taiteilijoille, webropol- avusta Jukka Juhalalle ja inDesign -avusta Hans Viebrockille.